

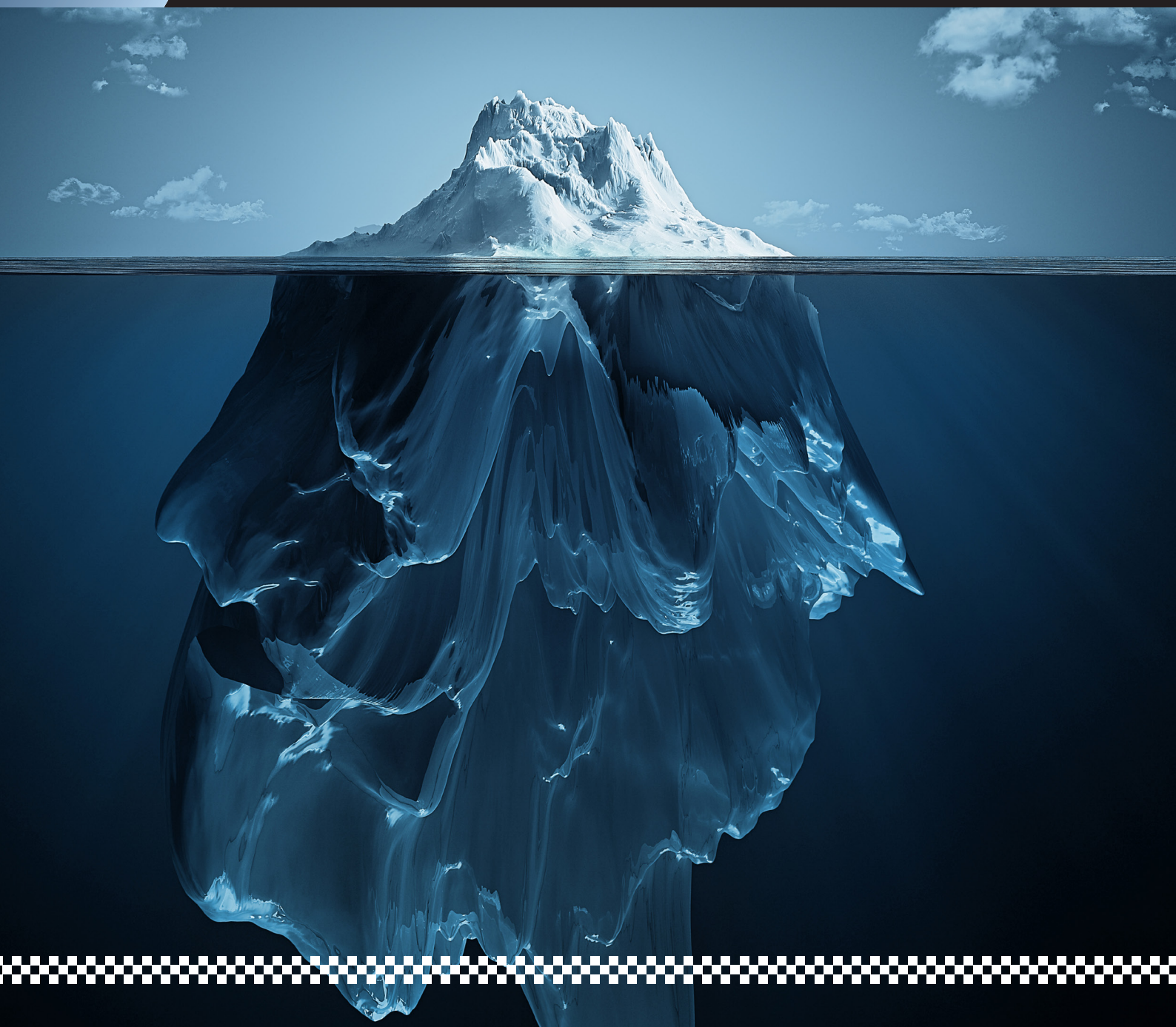

POLITIET

Nordland politidistrikt

Overgrepene i Tysfjord

- erfaringer og funn fra politiets etterforskning

Forord

Tysfjordsaken har fått stor oppmerksomhet siden sommeren 2016. Saken startet med at 11 personer fra Tysfjord stod frem i VG lørdag 11. juni 2016 som ofre for seksuelle overgrep. Ofrene var lulesamer, og flere var medlemmer av den læstadianske menigheten. De fornærmede fortalte historier om grove seksuelle overgrep, og i mange av historiene var det nære relasjoner mellom gjerningsperson og offer.

Å jobbe med en sak som startet på denne måten ble en stor utfordring for Nordland politidistrikt. Samtidig var det tydelig for oss at det som ble presentert i VG var alvorlige straffbare forhold som måtte gis høy prioritet. I etterkant av 11. juni 2016 har Nordland politidistrikt satt av store ressurser til å jobbe med denne saken. Etterforskere, analytikere og påtalejurister fra hele Nordland har deltatt i arbeidet, og vi har også hatt verdifull bistand fra Kripos. Våre prioriteringer har vært rettet mot å avverge nye straffbare handlinger, samt straffeforfølge de overgrepene som allerede er begått.

Det er avdekket til sammen 151 seksuelle overgrepssaker relatert til Tysfjord. Det er registrert til sammen 82 fornærmede og 92 mistenkte personer. Mange av sakene ligger langt tilbake i tid. Selv om vi har møtt på foreldelsesproblematikk, har vi innenfor de lovmessige rammene, jobbet for å skaffe oss et bilde av det som ligger langt bak i tid. Dette var viktig for å øke vår evne til å forebygge nye overgrep. I dag har mange av de fornærmede forlatt Tysfjord og etablert seg andre steder i landet, mens de fleste mistenkte fortsatt bor i kommunen. Det betyr at politiet – i tett samarbeid med andre offentlige og private aktører – fortsatt har en viktig jobb å gjøre for å forebygge nye seksuelle overgrep i kommunen. Det er svært gledelig at det er bevilget midler til et forebyggende prosjekt som forvaltes av Fylkesmannen sammen med Tysfjord og Hamarøy kommune. Det forebyggende arbeidet er et felles ansvar.

Politiet har underveis fått flere spørsmål om de mange overgrepene er noe spesielt for Tysfjord. Det er noe politiet ikke kan svare på. Vår mulighet til å gå i dybden for å forstå hvordan et lokalsamfunn fungerer er begrenset. Men vi vet at i juni 2016 gikk det hull på en byll og da kom det frem at det hadde skjedd omfattende overgrep over lang tid. Dette kom frem fordi noen var modige nok til å fortelle sine historier. Unge mennesker sa i fra, og viste med sin åpenhet at nå er det nok. Det skal alle de som har stått fram, både offentlig og gjennom det å komme til politiet - være veldig stolte av.

Et spørsmål som melder seg er om viktige aktører i samfunnet rundt Tysfjord har gjort en god nok jobb med å ivareta innbyggerne? Jeg skal ikke svare for andre etater, men jeg ser at den jobben som politiet har gjort fram til juni 2016, ikke har vært god nok. Det vil jeg på vegne av politiet få beklage på sterkeste. Men jeg vil samtidig understreke at politiet for 20-30 år siden jobbet under helt andre betingelser. Politiet har nå i betydelig grad styrket sin forståelse og kompetanse knyttet til seksuelle overgrepssaker.

Vi avslutter nå Tysfjordsaken som et prosjekt, men vi har fremdeles mye arbeid foran oss. Mitt store ønske er at innbyggerne i Tysfjord skal ha tillit til sitt politi, et politi som på flere områder jobber ganske annerledes enn tidligere. Vi må jobbe sammen slik at Tysfjord blir et godt og trygt samfunn for alle innbyggerne.

Tone Vangen
politimester

Innhold

Forord	1
1 Innledning	3
1.1 Sammendrag	4
1.2 Nærmere om Tysfjordsakene	5
1.3 Utfordringer.....	6
1.4 En nasjonal tragedie	11
2 Organisering av Tysfjordsakene	12
2.1 Plan og tilnærming	12
2.2 Informasjonsinnhenting	13
2.3 Mannskaper, ressurser og geografi	13
3 Etterforskningen.....	15
3.1 Om etterforskningen.....	15
3.2 Tilrettelagte avhør	18
3.3 Bistandsadvokater	19
3.4 Foreldelsesfrister.....	19
3.5 Etterforskning av saker som er foreldet.....	20
3.6 Brudd på varslingsplikten	21
3.7 Påtalemessige avgjørelser	22
4 Hva-Hvem-Hvor-Hvordan-Når	23
4.1 Hva?.....	23
4.2 Hvem?	26
4.3 Hvor?	28
4.4 Hvordan?	29
4.5 Når?	31
5 Forebyggende politiarbeid i Tysfjord	33
5.1 Øke oppdagelsesrisikoen	33
5.2 Kunnskapsforankring	34
5.3 Tidlig intervensjon/innsats.....	34
5.4 Samordningsarbeid.....	35
5.5 Statens Barnehus Bodø	37
5.6 Risikosamtaler med mistenkte	38
5.7 Orienteringssamtale med fornærmede	40
6 Hvorfor – og veien videre	40

1 Innledning

Denne rapporten er basert på erfaringer og funn som politiet gjennom det forebyggende arbeidet og etterforskningen av Tysfjordsakene har avdekket, i perioden juni 2016 til november 2017.

Politiets kunnskap om Tysfjordsakene er langt på vei basert på fellestrekk i de fornærmedes forklaringer. Det er også foretatt avhør av en rekke mistenkte og vitner, men det er viktig å understreke at de som er utpekt som mistenkt i stor grad ikke har vært framstilt for retten og således ikke er domfelt.

I denne rapporten vil det fremgå at mange av de involverte har tilhørighet til det lulesamiske miljøet i Tysfjord. Det vil også fremgå at mange av de involverte har tilhørigheter til den læstadianske menigheten i kommunen. Når det er sagt så har politiet ingen grunn til å hevde at etnisk tilhørighet eller trosretning i seg selv, kan forklare omfanget av overgrepene som har funnet sted i Tysfjord.

1.1 Sammendrag

- Politiets viktigste oppgave i tiden etter 11.juni 2016 har vært å forebygge nye seksuelle overgrep i Tysfjord.
- Det er opprettet totalt 161 straffesaker i de såkalte Tysfjordsakene.
- 151 straffesaker omhandler seksuelle overgrep begått i/av/mot innbyggere i Tysfjord.
- 10 straffesaker omhandler familievold, trusler og brudd på varslingsplikten.
- Gjerningstidspunktet ligger i de fleste straffesakene langt tilbake i tid, men vi har også noen overgrepssaker av nyere dato - den eldste saken er fra 1953 og den yngste saken er fra august 2017.
- Det er 82 personer som har status som fornærmet, fordelt på 161 straffesaker. Fornærmedes alder strekker seg fra 4 år - til 75 år.
- Det er 92 personer som har status som mistenkt/siktet/tiltalt, fordelt på 156 straffesaker. Mistenktes alder strekker seg fra 10 år - til 80 år.
- Noen av de mistenkte er også registrert som fornærmet i andre overgrepssaker.
- Nærmere 70 % av de fornærmede og mistenkte tilhører det lulesamiske miljøet i Tysfjord. Det vil si at mer enn 30% av de involverte ikke har denne tilknytningen.
- Gjennom avhør av de involverte fremkommer det at mange har tilknytning til den læstadianske menigheten - både de som tilhører det lulesamiske miljøet og andre.
- 58 % av overgrepene har skjedd på vestsiden av Tysfjorden, mens 42 % av overgrepene har skjedd på østsiden av Tysfjorden.
- Det er registrert 43 voldtektssaker - hvorav de fleste omfatter grove seksuelle overgrep - herunder tre voldtekter begått mot barn. Det er registrert 40 saker som omhandler seksuell omgang med barn under 14 år - også i disse sakene er det snakk om grove seksuelle overgrep som etter dagens lovgiving defineres som voldtekter. Det er registrert 16 saker som omhandler seksuell omgang eller seksuell handling med barn mellom 14-16 år. Det er i tillegg registrert 19 saker som omhandler seksuell handling med personer over 16 år, 15 saker som omhandler seksuelt krenkende atferd, 5 saker som omhandlet incest og 13 saker som omhandler diverse seksuallovbrudd.
- Det er i kjølvannet av overgrepssakene opprettet 5 saker som omhandler trusler mot de fornærmede - trusler som er fremsatt fordi de har stått frem og varslet politiet om overgrep. Politiet har også mottatt anmeldelse mot den læstadianske menigheten og sentrale personer i denne for brudd på varslingsplikten og avvergingsplikten. Tilsvarende anmeldelser er også mottatt mot kommunen og en tidligere lensmann i Tysfjord. Sistnevnte er oversendt Spesialenheten for politisaker for videre behandling.

1.2 Nærmere om Tysfjordsakene

Lørdag 11. juni 2016 ble Tysfjordsaken slått stort opp i VG under overskriften "Den mørke hemmeligheten". Saken omhandlet seksuelle overgrep begått over mange år i Tysfjordregionen. Totalt 11 personer stod frem – noen anonymt, noen med navn – og fortalte sine 47 historier om overgrep. De fleste overgrepene lå langt tilbake i tid, og var begått mot jenter i alderen 7- 16 år. Mer enn 30 påståtte overgripere var involvert og de fleste overgrepene var begått i et lulesamisk miljø. Mange av de involverte tilhørte også den læstadianske menigheten i Tysfjord.

Påfølgende dager og uker fikk saken enorm medieoppmerksomhet. Fra 11. juni og ut måneden var det ca. 540 forskjellige oppslag i media. Totalt har Tysfjordsaken frem til november 2017 vært omtalt i media over 2500 ganger. Tysfjord kommune og en rekke andre aktører fikk kritikk for ikke å ha gjort nok for å forhindre eller forebygge overgrep i Tysfjord. Politiet fikk dessuten kritikk for at de ikke hadde fulgt opp tidligere anmeldelser godt nok, med den følge at over 80 % av overgrepssakene i perioden 1997-2014 var henlagt.

På bakgrunn av oppslag i media og annen informasjon som tilfløt politiet, besluttet politimesteren i Nordland den 13. juni 2016 å etablere en prosjektorganisasjon som skulle følge opp saken. Tysfjordsakene fremstod allerede på dette tidspunktet som komplekse og det kunne tyde på at arbeidet ville bli omfattende. Lensmannen i Hamarøy ble utpekt som prosjektleder og teamet ble sammensatt av tjenestepersonell fra hele Nordland politidistrikt. I tillegg ble det bedt om bistand fra Kripos.

Prosjektet fikk et mandat med følgende delmål;

- Kartlegge hva som har skjedd i Tysfjord ved bruk av etterretning
- Forebygge at nye overgrep skjer og bidra inn i det tverretatlige samarbeidet
- Etterforske og påtalebehandle de anmeldte straffesakene med fokus på kvalitet og fremdrift
- Styrke befolkningens tillit til politiet

Lensmannen i Hamarøy fikk hovedansvar for det forebyggende arbeidet. På etterforskningsiden ble det benyttet en rekke etterforskere og etterforskningsledere fra henholdsvis Harstad, Narvik, Hamarøy, Fauske, Bodø og Kripos, samt personell fra Barnehuset. To påtalejurister ble dedikert til prosjektet - en i Bodø og en i Narvik. I tillegg ble det benyttet personell med kunnskap innen etterretning og analyse.

Folk ble oppfordret til å komme til politiet og fortelle sine historier. Kartleggingsfasen har bestått av massiv informasjonsinnhenting og systematisering av den informasjonen som politiet har fått. All informasjon som inneholder opplysninger om straffbare forhold har blitt registrert i straffesak og fulgt opp med videre etterforskning. Politiet har tatt i mot anmeldelser og opprettet saker på eget initiativ, uavhengig av foreldelse.

Politiets bilde av Tysfjordsakene - isfjellet – ble skapt i juni 2016. Det var lite å se på overflaten, men det var grunn til å tro at det lå mye skjult under overflaten. Hvor dypt og hvor omfattende var isfjellet som vi så vidt hadde begynt å avdekke?

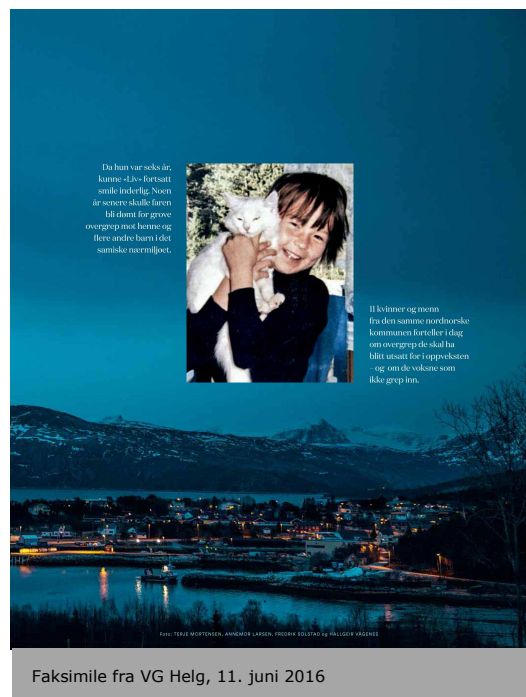
Hovedmål å forhindre nye overgrep

Politiets hovedmål har hele tiden vært å forhindre nye overgrep i kommunen. Dette arbeidet har foregått parallelt med etterforskningen av sakene som ble avdekket. Det forebyggende politiarbeidet har vært delt mellom Narvik politistasjon og Hamarøy lensmannskontor. Det er etablert et tett samarbeid med en rekke ulike aktører i Tysfjord kommune, det lulesamiske miljøet og det læstadianske menigheten. Politiet har hatt jevnlig samarbeidsmøter med skole, barnehage, helsesøster, fastlege og øvrig helsetjeneste, barnevern, den læstadianske menigheten, Arran-senteret, SANKS osv. Det er også etablert tett kontakt med Fylkesmannen i Nordland.

På bakgrunn av det som har kommet frem både gjennom det forebyggende arbeidet, informasjonsinnhenting og straffesakene, har politiet skaffet seg et godt bilde over situasjonen i Tysfjord.

Faksimile fra VG Helg, 11. juni 2016

Faksimile fra VG Helg, 11. juni 2016

1.3 utfordringer

Etterforskning av saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn og voksne er utfordrende, idet det ofte er hendelser som ligger langt tilbake i tid, det foreligger sjelden åsted eller vitner til overgrepene, det er gjerne tette familierelasjoner mellom partene, de fornærmede føler ofte skyld og delaktighet og de reserverer seg for å snakke om det som har skjedd. Dette er utfordringer som politiet ser i de fleste saker som gjelder seksuelle overgrep mot barn og voksne, og som vanskeliggjør politiets arbeid. Under etterforskningen av Tysfjordsakene erfarte vi i tillegg noen særskilte utfordringer som vi ønsker å redegjøre nærmere for her.

Manglende tillit

Manglende tillit til storsamfunnet er en kjent problemstilling i samiske miljø, også i det lulesamiske miljøet i Tysfjord. Tilliten til offentlige myndigheter - både kommunale og statlige - er begrenset. Deres relasjon til politi, kommune og andre offentlige tjenester er farget av fornorskningstiden og mange år med undertrykkende og diskriminerende

politikk. Dette har påvirket politiets arbeid i Tysfjordsakene. Vi har vært nødt til å jobbe annerledes enn vi normalt ville gjort for å skape tillit i lokalsamfunnet. Det gjelder både i forhold til innhenting av informasjon, forebyggende politiarbeid og etterforskning av straffesaker.

Samisk språk og kulturforståelse

Nødvendig kunnskap om samisk språk og kultur – spesielt den lulesamiske kulturen - har vært en utfordring for politiet. Vi så tidlig at samisk språk og kulturkompetanse var nødvendig for å skape tillit og forståelse i møte med involverte med samisk bakgrunn. Vi så også at politiet hadde alt for dårlig kompetanse på dette fagfeltet. Vi hadde behov for råd og veiledning i hvordan vi skulle gå inn i tabubelagte og sensitive temaer som omhandlet seksuelle overgrep, incest, religion, menneskesyn, sjamanisme mv. Vi valgte derfor å kontakte ulike samiske kompetansemiljøer som Arran og SANKS for å øke vår forståelse for disse problemstillingene. Disse kompetansemiljøene har gitt oss verdifull kunnskap om samisk språk og kultur.

Lite åpenhet, men et sterkt ønske om å bryte tausheten

Det er sannsynligvis flere mekanismer som skaper taushet om overgrep, men vi så at de sterke familiebandene hadde betydning i det lulesamiske miljøet. Lojalitet til familien,

Ikke alle hemmeligheter skal holdes: Fra Kripos sin kampanje mot seksuelle overgrep mot barn som ble lansert høsten 2016

storfamilien, slekten og lojalitet til egen etnisk gruppe er sterk, og ofrene vegret seg for å involvere det norske samfunnet og hjelpeapparatet.

Politiet erfarte at mange av de fornærmede var tilbakeholdne med å melde fra eller fortelle sin historie til politiet av frykt for å oppløse familieband eller bryte opp det samiske fellesskapet som de var en del av. De fryktet at de ved å si ifra mistet sin familie og sin samiske identitet. Disse problemstillingene erfarte vi både gjennom

samtaler med de fornærmede og flere vitner. Det kom også fram i anonyme trusselbrev som noen av de fornærmede hadde fått.

Selv om mange av de fornærmede var redde for konsekvensene av å stå fram med sine historier, erfarte politiet likevel at de hadde et sterkt ønske om å bryte tausheten. Og tausheten ble brutt av samene selv, det var ingen avsløringer som lå bak. De valgte å åpne seg og snakke, fordi de ønsket en endring - et oppgjør.

Religion og åndelig dimensjon

Erkjennelse av synd og forventning om tilgivelse står sentralt innenfor læstadianismen. Politiet har ingen grunn til å hevde at religiøs tilhørighet har betydning for overgrepene, men vi ser i noen tilfeller at det har hatt betydning for politiets mulighet til å innhente informasjon om det som har skjedd.

"Det læstadianske miljøet er sentralt, og VG har gjort intervju med talsmann for den læstadianske forsamlingen i Norge, Odd Fagerjord, som sier det ikke er synd å anmelde overgrep, men: Det er ikke sånn vi avklarer ting – ved å overlate det til politiet"

(VG, juni 2016)

Flere av de fornærmede har forklart om tilgivelse og overgrep som har blitt ansett "opp og avgjort" innenfor menigheten. Gjerningspersonen har fått sin tilgivelse, og flere av de involverte har derfor ikke ønsket å bidra med opplysninger til politiet.

Vi har også erfart at den åndelige dimensjonen er viktig i samisk forståelse av familien. Formødre og forfedre anses som en del av familien i samisk forstand, og de er til stede som en overmenneskelig kraft som kan være både av det gode og det onde. Dette kan være vanskelig å forstå for utenforstående og vi har ingen intensjon om å forklare dette i rapporten, men vi ser at det har hatt betydning for noen av de involverte i Tysfjordsakene. Vi har sett at folk blir opprørte og det fremmer frykt, når enkelte personer i lokalsamfunnet har snakket om "at det ikke skal gå noen vel". På samme vis har det fremmet frykt og uro når enkelte personer "har gått på gravene", dvs. oppsøkt kirkegårder for å få kontakt med de døde. Under etterforskningen av overgrepssakene har vi fått høre at "vi må la de døde være i fred", og ikke etterforske saker der døde er involvert. Hensynet til den levende fornærmede har blitt mindre vektlagt enn freden rundt den avdøde. Trusler ved hjelp av overtro og overmenneskelig kraft synes også å være elementer i flere av overgrepssakene (sjamanisme).

I den såkalte "Sjamansaken" som har vært omhandlet i media i høst, skal tiltalte ha utgitt seg for å være sjaman og helbreder. Han skal ha gjennomført samleie og annen seksuell omgang med flere av de fornærmede under påskudd av at han kunne kontakte og/eller hjelpe de fornærmede med å komme i kontakt med sine avdøde slektninger. Saken er behandlet i Salten tingrett i oktober 2017, men dom er foreløpig ikke falt.

Små lokalsamfunn der "alle kjenner alle"

De fleste overgrepssakene fra Tysfjord har sine utspring i små lokalsamfunn der "alle kjenner alle". Flere av de fornærmede har stått frem og fortalt sine historier, og mange gjerningspersoner er identifisert. Vår etterforskning og våre beslutninger har satt mye følelser i sving, og mange personer er berørt. Familier er splittet, og mange føler at de nå må velge "parti" i saken. Noen mener vi burde latt "overgrepssakene ligge", mens andre mener det var på høy tid at storsamfunnet begynte å engasjere seg. Noen har bestemt seg for å "glemme" egne overgrepshistorier og legge det vonde bak seg, mens andre har presset på for at de skal fortelle sine historier. Det oppleves et voldsomt press fra mange kanter mot disse små lokalsamfunnene. I tillegg har det utviklet seg en mistenksomhet mellom de ulike gruppene i befolkningen i forhold til hvem som har angitt hvem, hvem som er involvert, hvem som er offer, hvem som er mistenkt mv.

En kommune i krise

Politiet i Nordland har hatt en svært krevende jobb med å få oversikt over Tysfjord-sakene, slik at vi kan sette inn nødvendige og tilstrekkelige tiltak av forebyggende karakter. Det forebyggende arbeidet har krevd et helt spesielt fokus fra politiets side opp mot instanser innen kommunen - som skoler, barnehager, helsesøstre, barnevern mv. samt opp mot den lulesamiske befolkningen og den læstadianske menigheten. Politiets arbeid må sees i sammenheng med at Tysfjord kommune ikke har vært i stand til å følge opp sitt ansvar for det forebyggende arbeidet slik ønsket. For det første fordi Tysfjordsaken er langt større enn det en kan forvente at en liten kommune med 1951 innbyggere skal klare å håndtere på egen hånd. Men også fordi dette er en kommune med store økonomiske problemer. I en tilsynsrapport fra 2017 fra Fylkesmannen i Nordland ble det dessuten avdekket at kommunen manglet gode systemer for å følge opp meldeplikten innenfor de kommunale tjenestene. Dette tilsier en mer krevende jobb for politiet med å forebygge nye seksuelle overgrep i Tysfjord.

Folkehelse og alkoholmisbruk

Under etterforskningen av overgrepssakene har det kommet frem opplysninger om at mange av overgrepene er begått under påvirkning av alkohol. I det forebyggende politiarbeidet har det også kommet frem opplysninger som tilsier et høyt alkoholforbruk blant mange av de mistenkte og noen av de fornærmede. Her har politi og kommunale myndigheter en viktig jobb å gjøre for å redusere alkoholbruken og forebygge nye alkoholrelaterte overgrep. Alkohol og folkehelse henger sammen, men folkehelsen i Tysfjordsakene handler om mer enn alkoholmisbruk. Mange av de involverte sliter med ulike sykdommer, både fysiske og psykiske. Mange har generelt sett dårlig folkehelse og vi ser sosiale forskjeller i lokalsamfunnet som kan ha innvirkning på helsen. Vi har blant annet registrert manglende sysselsetting, utfordrende boforhold og lite aktivitet som kan ha helsemessige konsekvenser.

Gjerningspersoner som fortsatt bor i lokalsamfunnet

Antall overgrepssaker som er avdekket i Tysfjord tilsier en overgrepssproblematikk som er langt større og mer omfattende enn i andre små lokalsamfunn. Tysfjordsaken omfatter et høyt antall fornærmede og gjerningspersoner. Mange av de fornærmede har valgt å flytte til andre steder i landet, mens mer enn 60 % av de mistenkte fortsatt bor i Tysfjord. Det tilsier en økt risiko for nye overgrep mot nye fornærmede i Tysfjord.

Foreldelse

Foreldelse har vært en sentral problemstilling i mange av straffesakene, og ca. 70 % av alle Tysfjordsakene er per november 2017 henlagt på grunn av foreldelse eller av andre grunner. De fleste sakene har likevel krevd en god del etterforskning fra politiets side for å kunne ta stilling til foreldelsespørsmålet. Overgrep som ligger langt tilbake i tid er svært vanskelig å etterforske, og mange av de fornærmede har hatt problemer med å kunne redegjøre for viktige detaljer. Når politiet likevel har valgt å etterforske saker som har vist seg å være foreldet, så har det også sammenheng med at noen av de fornærmede og noen av de mistenkte går igjen i flere saker. Herunder er det av bevismessig betydning å avdekke modus og andre likhetsstrekk i sakene.

Få saker av nyere dato

Til tross for totalt 151 overgrepssaker per november 2017 så har vi fortsatt svært få anmeldelser fra barn og ungdom som bor i Tysfjord i dag. Våre funn under etterforskningen viser at de mest sårbare personene i Tysfjord kommune er barn - og spesielt jenter frem til 15-16 års alder. I denne alderen flytter mange av ungdommene bort fra Tysfjord for å gå på videregående skole og da ser det også ut til at overgrepene avtar. Det er mange barn og unge jenter som bor i Tysfjord i dag. Før vi kan slå oss til ro med at det ikke finnes flere nye overgrepssaker, så må vi jobbe enda tettere opp mot barnehage, skole, helsesøster, allmennlege, barnevern og andre som evt. kan fange opp bekymringer. Samtidig må vi være åpne for at det har skjedd positive endringer i lokalsamfunnet, som gjør at seksuelle overgrep ikke er en like stor problemstilling lenger.

Omfattende omsorgssvikt av barn

Under etterforskningen har politiet mottatt omfattende dokumentasjon på barn som har blitt utsatt for alvorlig omsorgssvikt i Tysfjord kommune. Selv om mange av forholdene ligger langt tilbake i tid, er det likevel vanskelig å forstå at ingen har sett noe eller grepet inn. I noen familier har det vært snakk om omfattende alkoholmisbruk, grov vold, grove seksuelle overgrep og annen alvorlig omsorgssvikt. Det er også avdekket en rekke saker der foreldre ikke har beskyttet barna sine mot grove seksuelle overgrep fra andre. I flere av sakene har omsorgssvikten vært åpenbar og synlig utad.

På bakgrunn av de historiene som fortelles er det svært vanskelig å forstå at ikke samfunnet i større grad har grepet inn. Her må det offentlige i form av helsevesen, skoler, barnehager, barnevern og politi påta seg et ansvar for at ingen har grepet inn på et tidligere tidspunkt. Naboer og familie burde også ha sett og forstått at disse barna ikke hadde det bra.

1.4 En nasjonal tragedie

Sametingspresident Vibeke Larsen skrev følgende artikkel i VG 22. mai 2017:

Det siste året er det avdekket et stort antall seksuelle overgrep i en liten kommune med en befolkning i underkant av 2000 mennesker. Status per 10.mai 2017 forteller at 120 sedelighetssaker etterforskes av politiet. Det er registrert mer enn 70 fornærmede, hovedsakelig jenter som har vært i alderen 7- 16 år da overgrepene fant sted. En stor del av disse overgrepene har skjedd i lulesamisk miljø. Overgrepssakene i Tysfjord kommune har nå fått et omfang som kan kalles en nasjonal tragedie. Lidelsene og smertene dette har påført ofre og lokalsamfunnet er vanskelig å ta innover seg.

Det er på tide at ansvarlige nasjonale myndigheter engasjerer seg i denne saken. Situasjonen i Tysfjord er så alvorlig at det er behov for ekstraordinært fokus og tiltak. Vi kan ikke være bekjent av at så mange ofre ikke får den hjelp de trenger og har behov for. Jeg har selv blitt kontaktet av overgrepsofre som sier at kommunen ikke gir den hjelp de trenger. Omfanget av tragedien er blitt så stor at det ikke er realistisk å tro at en liten kommune vil kunne håndtere dette alene.

Som Sametingspresident har jeg vært bekymret for denne situasjonen over lengre tid. Nylig publisert forskning (Thallaug Øverli, Bergman og Finstad 2017) forteller at de samiske samfunnene er preget av manglende tiltro til politi og hjelpeapparat i slike saker. Taushet og tabuer hindrer at slike overgrep stanses og ansvar plasseres hos gjerningsperson. Sametinget har ved flere anledninger pekt på den høye andelen samiske kvinner som har opplevd vold av enten fysisk, psykisk eller seksuell karakter. Vi har gjentatte ganger tatt opp behovet for et behandlingsapparat med samisk språk – og kulturkompetanse. Det er også stort behov for ytterligere forskning på dette tema i de samiske samfunnene. Foreløpig har vi ikke fått klare svar fra ansvarlige myndigheter. Samtidig vil jeg berømme de menneskene i Tysfjord kommune som har stått frem med sine overgrepshistorier. De har gjort en samfunnsinnsats det står stor respekt av. Gjennom å bryte tabuer om seksuelle overgrep, er de med på forandre det samfunnet de er en del av. Situasjonen i dag er vond og krevende, men uten det mot og styrke de viser vil ikke disse overgrepene stanse. Den lulesamiske befolkning er sterk og ønsker seg ei fremtid hvor man kan være trygg og stolt av sitt samfunn. Min tro er at de er på vei dit.

Men de kan ikke løse denne oppgaven alene. Nasjonale myndigheter, som har ansvar for at befolkningen får den hjelp den trenger, må brette opp ermene og spørre hva de trenger. Situasjonen påkaller særskilte tiltak og fokus. Det kan dere, statsrådene Amundsen og Horne, ta ekstra grep for å bidra til. Det vil kunne bidra til større tillit mellom den lulesamiske minoriteten og det norske storsamfunnet. På vegne av Sametinget kan jeg love befolkningen i Tysfjord at vi vil gjøre det vi kan for å rette søkelys mot de behov og utfordringer som er i kommunen.

Sametingspresidenten ba Regjeringen følge opp og ta nasjonalt ansvar i saken. I den forbindelse inviterte Kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner en rekke aktører og etater – herunder Nordland politidistrikt og Justisdepartementet - til et møte i Regjeringskvartalet den 14. juni 2017. Dette for å diskutere hva som må til og hva som kan gjøres for å følge opp Tysfjord kommune, de sakene som etterforskes der og det fremtidige forebyggende arbeidet i kommunen. Under møtet ble Fylkesmannen i Nordland gitt et koordinerende ansvar for det forebyggende arbeidet i kommunen.

2 Organisering av Tysfjordsakene

2.1 Plan og tilnærming

For å få oversikt og kontroll over informasjonen var det viktig for politiet å ha en klar metodisk tilnærming til Tysfjordsakene. Prosjektgruppen utarbeidet derfor - sammen med Kripos - en plan for hvordan vi skulle håndtere sakene i riktig rekkefølge.

Tidlig i saken hadde politiet tre hovedfokus:

1. Informasjonsinnhenting – kartlegge hva som hadde skjedd i Tysfjord
2. Forebygge nye overgrep – bidra snarest mulig inn i det tverretatlige samarbeidet
3. Etterforske og påtalemessig avgjøre de anmeldte sakene – med fokus på kvalitet

Politiet har sin definerte rolle i overgrepssaker, men det var viktig for oss at også andre bidro inn i Tysfjordsakene. De utfordringene som dette samfunnet stod overfor kunne ikke løses av politiet alene, og det var flere andre samfunnsaktører som måtte på banen snarest. Når det gjelder politi, kommune og den læstadianske menigheten mener politiet at dette er helt sentrale samfunnsaktører som må bidra i det forebyggende arbeidet. Det er også naturlig å anse innbyggerne i Tysfjord kommune som viktige bidragsyttere i dette arbeidet. Herunder må også det lulesamiske miljøet involveres.

Det ble innledningsvis opprettet flere delmål i Tysfjordsakene, og det forebyggende arbeidet ble gitt høyeste prioritert. Selv om etterforskning av straffesakene ikke var prioritert like høyt, var det likevel dette delmålet som innebar mest arbeid for politiet. Helt fra begynnelsen påla vi oss også å utarbeide en nøytral og ærlig rapport om Tysfjordsakene som kunne være til nytte for andre.

De aktuelle delmålene var som følgende:

1. Forebygge at nye seksuelle overgrep skjer. Tverrfaglig samarbeid med kommune, menighet, skole, barnehage, helse og andre aktører i lokalsamfunnet, bl.a. det lulesamiske senteret Arran og Samisk Nasjonalt Kompetansesenter (SANKS)
2. Styrke befolkningens tillit til politiet ved bl.a. personlig kontakt med de fornærmede/andre etter at sakene er påtalemessig avgjort. Flere av de fornærmede og vitner har generelt sett ikke tillit til at kommune/offentlige myndigheter og politiet kan bidra i noen særlig grad for å forebygge denne typen kriminalitet.
3. Skaffe oversikt over situasjonen ved bruk av etterretning og analyse.
4. Etterforske og påtalebehandle de aktuelle straffesakene.
5. Bruke etterforskningsmaterialet opp mot lokalsamfunnet i det forebyggende arbeidet, både opp mot Tysfjord kommune, andre organisasjoner og det lulesamiske miljøet. Dette arbeidet vil måtte fortsette også etter at prosjektperioden er over og sluttrapporten er levert.
6. Bruke de erfaringene som politiet har gjort i Tysfjordsakene opp mot andre lukkede miljø og sammenlignbare samfunn – øke kulturforståelse.

7. Sørge for at det forebyggende arbeidet og etterforskningen følger hverandre parallelt. Både det forebyggende arbeidet og etterforskningen vil bli beskrevet nærmere senere i rapporten. Samtidig som det forebyggende arbeidet har pågått, har politiet jobbet med informasjonsinnhenting, strukturering, saksetterretning og analyse i en bredt anlagt etterforskning. Det har vært viktig for politiet å gå bredt ut i den innledende fasen av prosjektet.

2.2 Informasjonsinnhenting

Politiet startet allerede i juni 2016 med en storstilt informasjonsinnhenting, og vi laget omfattende innhentingsplaner som blant annet skulle gi oss konkret informasjon og beslutningsstøtte i straffesakene:

Hva→ *Hva* hadde skjedd? (på detaljnivå)

Hvem→ *Hvem* var gjerningspersonene og hvem var de fornærmede?

Hvor→ *Hvor* hadde overgrepene skjedd?

Hvordan→ *Hvordan* skjedde det?

Når→ *Når* skjedde det?

Hvorfor→ *Hvorfor* skjedde det?

Det siste spørsmålet er sannsynligvis det vanskeligste å besvare.

Politiet hadde hele tiden et bevist forhold til at media var en viktig kanal for å nå ut til de som hadde vært utsatt for overgrep. Det samme gjaldt de som ble utsatt for overgrep eller hadde annen informasjon om overgrep som politiet burde få kjennskap til. Politiet brukte alle anledninger til å oppfordre folk til å ta kontakt.

Kripos har vært en svært viktig samarbeidspartner for politiet i Nordland gjennom hele prosjektperioden. Søknad om bistand fra Kripos ble innvilget allerede i juni 2016 og de har siden jobbet sammen med oss i Tysfjordsakene – både med etterforskning og etterforskningsledelse. Deres bidrag har vært av stor betydning for arbeidet.

2.3 Mannskaper, ressurser og geografi

Tysfjordsakene ble kjent gjennom VG-artikkelen i juni 2016, akkurat idet politiet i Nordland var i ferd med å starte ferieavviklingen. Vi skjønnte umiddelbart at dette ville bli en stor og omfattende sak, og at ressursene våre ville bli en utfordring. Politimesteren besluttet derfor at det skulle etableres en prosjektorganisasjon der vi kraftsamlet mannskaper fra hele Nordland politidistrikt. Herunder ble det utpekt personell med spesialkompetanse som utelukkende skulle jobbe med Tysfjordsakene.

Samordningsorganet ble en viktig – og avgjørende - støttespiller for oss. I juli 2016 fikk vi innvilget økonomisk støtte fra Samordningsorganet for å styrke prosjektorganisasjonen med nødvendige ressurser. Gjennom midler fra Samordningsorganet¹ kunne vi etterfylle noen av de politiressursene som vi hadde trukket ut av den ordinære tjenesten og satt

---

¹ Samordningsorganet for tildeling av økonomisk støtte til politidistrikt ved bekjempelse av alvorlig kriminalitet

inn i Tysfjordsakene. På den måten klarte vi også å opprettholde vakt- og beredskapsordningen som normalt i politidistriktet.

Tysfjordsakene har hele tiden vært et anliggende for *hele* Nordland politidistrikt, selv om sakene hadde sitt nedslagsfelt i gamle Midtre Hålogaland politidistrikt og region Ofoten. Narvik hadde tidligere hatt ansvar for de gamle sakene fra Tysfjord, så det falt seg naturlig at både etterforskere og påtalejurist fra Narvik ble avgitt til saken. I tillegg ble det støttet opp med personell fra Hamarøy, Fauske, Bodø, Mosjøen og Harstad. På den måten fikk vi dekket flere fagfelt, og trukket inn spesialistkompetanse innenfor forebygging, etterforskning, etterretning, analyse og prosjektarbeid.

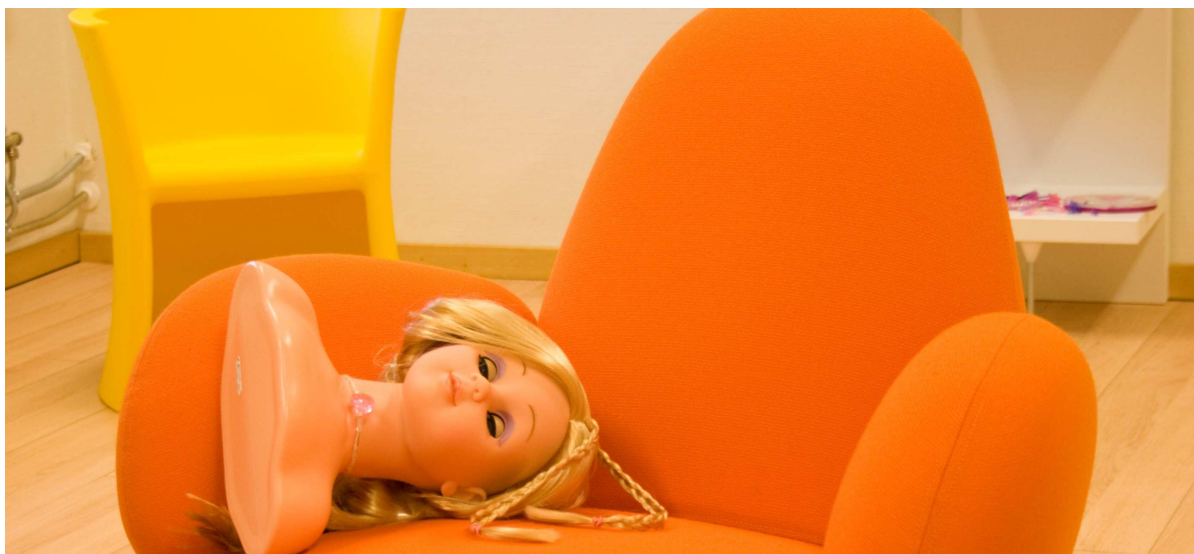
Et langstrakt politidistrikt

Geografi og lange avstander har vært utfordrende for prosjektarbeidet. For Nordland politidistrikt var det helt nødvendig å utnytte kompetanse fra hele politidistriktet, fordi oppgavene i Tysfjordsakene ville blitt alt for omfattende for en liten region. Det har likevel vært krevende å drive etterforskning når etterforskerne har vært spredt på flere lokasjoner rundt om i politidistriktet. Her er det snakk om avstander på mer enn 50 mil med begrenset offentlig kommunikasjon. Det har vært både tid- og kostnadskrevende, både med tanke på intern drift og samarbeid i forhold til avhør, tilrettelagte avhør og andre etterforskningssteg.

Etterforskningsledere, etterforskere og politijurister har hatt lange reiseavstander på mer enn 35 mil for å kunne møtes for å diskutere straffesakene. Vanlige etterforskningssteg som vitneavhør, mistenktavhør, pågripelser, ransaker, kartlegging av åsted mv har vært svært ressurskrevende å gjennomføre når etterforskerne har jobbet så spredt.

De involverte i straffesakene – spesielt de fornærmede - har også vært spredt over hele landet, noe som har gjort etterforskningen krevende. Her har Kripos vært en viktig samarbeidspartner, idet de har bistått oss med gjennomføring av avhør utenfor Nordland.

Også i fremtiden – både ved etterforskning av overgrepssaker og i det forebyggende arbeidet i Tysfjord – vil det være nødvendig å bruke ressurser fra andre deler av politidistriktet i tillegg til lokalt politi. Her kan blant annet nevnes den spisskompetansen som Barnehuset besitter samt etterretningskompetanse.

3 Etterforskningen

3.1 Om etterforskningen

Politiets viktigste oppgave i juni 2016 var å etablere kontakt med de personene som stod frem i media med sine historier. Det ble etterhvert mange, lange og omfattende avhør. Flere avhør ble gjennomført over flere dager. Avhørene gav dessuten opplysninger om andre fornærmede som også hadde vært utsatt for ulike former for seksuelle overgrep. Etter hvert som det kom opp nye navn ble disse kontaktet.

Politiet benyttet flere kanaler for å komme i kontakt med de fornærmede. Politiet ønsket informasjon og anmeldelser for å få en så god oversikt som mulig over det som hadde skjedd i Tysfjord. For at politiet skulle være tilgjengelig for alle som ønsket det, ble det opprettet en kontaktelefon til politiet hvor vi var tilgjengelig 24/7. Denne ordningen ble opprettholdt i en periode på ca tre måneder. Mange fornærmede tok kontakt og fikk informasjon, og slik ble det stadig opprettet nye saker.

Noen av de fornærmede ønsket ikke å ta kontakt med politiet, men de var villig til å snakke når vi kontaktet dem. I ettertid har de gitt uttrykk for at det var godt å fortelle sin historie. Andre har gitt uttrykk for at de ville fortelle sin historie for å støtte de som hadde stått frem i media. Det var også noen fornærmede som ikke ville snakke med politiet i det hele tatt, blant annet fordi de følte seg ferdig med saken og hadde gått videre i livet, eller fordi de ikke ville ødelegge familierelasjoner, eller fordi de rett og slett ikke hadde overskudd til å gå den veien.

Viktig bistand fra Kripos

Det var tidlig klart at saksomfanget ville bli svært omfattende, og det var derfor nødvendig å rigge en organisasjon som var så robust at den kunne håndtere saksmengden som kom inn. Det ble besluttet at etterforskningen skulle bemannes med ressurser fra ulike steder i Nordland politidistrikt. På grunn av kompleksiteten, omfanget og alvorlighetsgraden i sakene, ble det også anmodet om bistand fra Kripos. Kripos har hatt en fast etterforsker i prosjektet, og det har også vært benyttet ytterligere bistand fra Kripos fra sak til sak. Kripos har vært en meget viktig bistandsressurs både med tanke på støtte til etterforskningsledelse samt etterforskning og avhør. Det har vært gjennomført avhør av både fornærmede og vitner mange steder i landet, og etterforskere fra Kripos har gjennomført mange av disse avhørene, enten alene eller som etterforskningsstøtte for våre etterforskere i saken. Det har dessuten vært et tett samarbeid mellom etterforskerne og politijuristene underveis i etterforskningen, noe som har vært helt avgjørende for framdriften.

Fokus på avhørene

Under etterforskningen ble det prioritert å utarbeide detaljerte etterforskningsplaner i alle sakene. Det ble også utarbeidet egne avhørdisposisjoner, både for avhør av fornærmede, vitner og mistenkte i sakene. Gjennom avhørende ønsket vi – i tillegg til de straffbare forholdene - å få belyst de fornærmedes tilknytning til menighet, etnisk gruppe, familie osv. Dette ble gjort med tanke på Tysfjordsakenes opprinnelse, der flere av de fornærmede gjennom media fortalte at de var tilknyttet det lulesamiske miljøet og/eller den læstadianske menigheten.

Krevende kontaktetablering

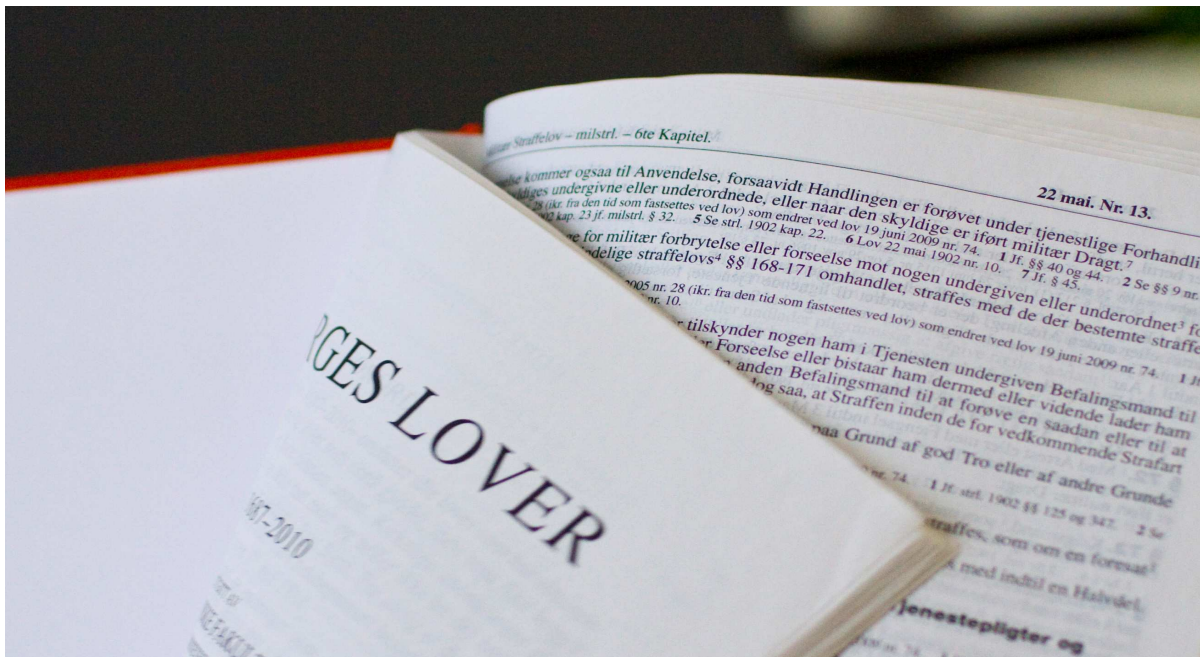
Politiet i Nordland har – som tidligere nevnt - erfart noen spesielle utfordringer ved å arbeide opp mot det lulesamiske miljøet og den læstadianske menigheten. Tilliten til

offentlige myndigheter, både kommunale og statlige, har vært og er av flere årsaker svært begrenset. Vi har derfor vært nødt til å jobbe mye med kontaktetablering – både i det forebyggende arbeidet og i etterforskningen.

Lite behov for gjenopptakelse av gamle straffesaker

Et viktig element for politiet var å undersøke om det forelå straffbare forhold som tidligere var blitt anmeldt, etterforsket og henlagt. Politiets kartlegging viste at det var svært få saker som tidligere var registrert anmeldt, og at det derfor i liten grad var behov for å vurdere gjenopptakelse av eldre saker. Gjennom avhør kom det imidlertid frem at noen av de fornærmede også tidligere hadde vært i kontakt med politiet, uten at det hadde resultert i opprettelse av anmeldelse og relevant etterforskning. I den forbindelse har politiet også mottatt anmeldelse fra en av de fornærmede med påstand om grov uforstand i tjenesten. Denne saken er oversendt Spesialenheten for politisaker for videre behandling.

Fornærmede i fokus

Respekten som de fornærmede fortjener i denne type saker har vært et av våre hovedfokus, og vi har brukt mye ressurser på å ivareta de fornærmede på en god måte. Vi har møtt kulturer, språk og begrepsforståelser som politiet har liten erfaring med, og dette har vært utfordrende for etterforskningen. At politiet har hatt, og fortsatt har mange kunnskapshull, både med tanke på ulike etniske grupper, tro og kultur, har vi underveis fått en dypere forståelse for. Det er også en viktig erkjennelse som vi tar med oss videre.

Foreldelse

De fleste overgrepssakene lå mange år tilbake i tid. I etterforskningen måtte det derfor avklares så tidlig som mulig om sakene var foreldet. De aller fleste sakene har likevel krevd til dels omfattende etterforskning for at det skulle være mulig å vurdere spørsmålet om foreldelse. Det bemerkes for øvrig, at blant de sakene som var foreldet så ble det også avdekket saker av så grov karakter at de falt inn under lovens strengeste strafferamme. Dette er handlinger som i dag ikke ville vært gjenstand for foreldelse (idet reglene om foreldelse nå er endret).

Etter hvert som tiden går vil bevisene i en straffesak svekkes, og faren for feiltakelser vil øke. Dette er en problemstilling som har stått sentralt under etterforskningen i Tysfjordsakene. En annen side av dette er at etterforskning av seksuallovbrudd normalt foregår både i form av sporsikring og avhør. I saker hvor politiet først får kunnskap om seksuallovbrudd flere år etter at handlingen er begått, har de de fysiske sporene blitt betydelig svekket og i mange tilfeller er de borte. Etterforskningen vil da i all hovedsak måtte dreie seg om avhør av fornærmede, vitneavhør, modusbetraktninger, innhenting av sykejournaler, avhør av mistenkte og lignende.

Tidkrevende avhør

Under etterforskningen ble det avdekket at noen av de involverte var lettere psykisk utviklingshemmet eller hadde psykiske lidelser som måtte tas hensyn til under avhørene. Flere av de fornærmede opplyste at problemene deres hadde blitt forsterket av, eller kom som en direkte følge av, de seksuelle overgrepene. Som en følge av dette måtte flere avhør av de fornærmede gjennomføres som tilrettelagte avhør på Statens barnehus i Bodø og Tromsø.

Det har, som tidligere nevnt, vært stor geografisk spredning på de personene som vi har hatt behov for å avhøre i straffesakene. Vi har også i større grad enn det som er vanlig vært nødt til å se mange saker i sammenheng. I sum har dette gjort forberedelsene til mange av avhørene svært tidkrevende.

Veldig få "ferske" anmeldelser

Til tross for mange anmeldelser, så har vi nesten ingen nye anmeldelser fra barn og ungdom som bor i Tysfjord i dag. De mest sårbare personene i Tysfjord kommune er jenter frem til 15-16 års alder, men vi har nesten ingen ferske anmeldelser fra denne gruppen. Vi har i den forbindelse etablert tett kontakt med barnehage, skole, helsesøster, allmennlege, barnevern, menighet, Arran og andre aktører som vi vet kan fange opp aktuelle bekymringer. Vi har også brukt personell fra Statens Barnehus for å informere og undervise de aktuelle aktørene i "hva de skal se etter".

Påtalemessig behandling av sakene

Gjennom omfattende etterforskning har vi klart å skaffe oss en meget god oversikt over den totale mengden overgrepssaker begått i Tysfjord i perioden 1953-2017. De fleste sakene som er foreldet, er henlagt. Vi står nå igjen med et "grunnfjell" av saker som ikke er foreldet, hvor det fremdeles pågår en omfattende etterforskning.

Det er tatt ut tiltale i flere saker. Det første sakskomplekset ble behandlet i Salten tingrett i oktober 2017. Saken omfatter totalt 9 voldtekter og andre seksuelle overgrep mot 6 forskjellige fornærmede, og det forventes dom i desember 2017. Politiet har grunn til å tro at det vil bli tatt ut flere tiltaler allerede før årsskiftet. Det forutsettes under enhver omstendighet en tett dialog mellom påtale, bistandsadvokater og forsvarere i tiden som kommer slik at de involverte får en god og forsvarlig oppfølging.

Under følger en oversikt over den strafferettslige håndteringen av Tysfjordsakene per november 2017:

Tysfjordsakene	Antall
Henlagt på grunn av foreldelse	80
Henlagt på grunn av mistenktes død	3
Henlagt på grunn av bevisets stilling	15
Henlagt fordi mistenkte var under 15 år	1
Henlagt, intet straffbart forhold bevist	2
Henlagt, mangel på opplysning om gjerningsmann	2
Henlagt, ikke rimelig grunn til å undersøke om det er straffbart forhold	3
Avgjort utenfor straffesak	2
Tiltalebeslutning	10
Siktelse	20
Forelegg	1
Saker som fortsatt er under etterforskning	12
Totalt antall overgrepssaker	151

3.2 Tilrettelagte avhør

Med utgangspunkt i straffeprosessloven § 239 flg. samt "Forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner" av 25. september 2015, har Riksadvokaten utarbeidet direktiver og retningslinjer for tilrettelagte avhør. Nordland politidistrikt har i tillegg utarbeidet en egen instruks for tilrettelagte avhør der formålet er å sikre etterlevelse av kravene som følger av straffeprosessloven § 239 med forskrift for å sikre tydelig ansvars- og oppgavefordeling mellom de aktørene instruksen gjelder for. Tilrettelagte avhør skal tas snarest mulig uten at vi her kommer inn på de forskjellige tidsfristene.

Tilrettelagte avhør skal som utgangspunkt gjennomføres ved Statens Barnehus med spesielt kvalifiserte avhørere. Statens Barnehus har dessuten knyttet til seg kompetanse fra forskjellige faggrupper som benyttes ved behov.

I flere av Tysfjordsakene er det gjennomført tilrettelagte avhør på Statens barnehus i Bodø og Tromsø. Hittil er det tatt 11 tilrettelagte avhør av mindreårige og 1 avhør av en psykisk utviklingshemmet. I tillegg er det gjennomført 2 tilrettelagte avhør av psykisk utviklingshemmede vitner på barnehuset i Bodø. Flere av de tilrettelagte avhørene har vært ressurskrevende å gjennomføre, både med tanke på kostnadene til reise samt tidsbruken for fornærmede, følgepersoner, avhørspersonell og etterforskere.

Det er også gjennomført et sekvensielt avhør (en spesiell type tilrettelagt avhør) av en mistenkt person som framstod som lettere psykisk utviklingshemmet. Her ble det brukt avhørskompetanse fra Kripas.

3.3 Bistandsadvokater

Bistandsadvokatens rolle er å ivareta den fornærmedes rettigheter, være rådgiver og støttespiller, fremsette anmeldelse i saken, søke om voldsoffererstatning, være med under avhør, komme med innspill under etterforskningen, bistå ved evt. ved klage over henleggelse mv. Videre skal bistandsadvokaten bistå under en eventuell rettsak.

I Tysfjordsaken ble det besluttet at det skulle begjæres oppnevnt bistandsadvokat til samtlige fornærmede, også der hvor det aktuelle seksuallovbruddet ikke ga en ubetinget rett til bistandsadvokat. I vurderingen ble det bl.a. lagt vekt på at sakene ville få stor medieoppmerksomhet, og at det ville bli et stort press på de fornærmede og deres familier. Videre at saksomfanget ville bli belastende i et lite samfunn, og at det som kom frem ville påvirke mange personer og familier. Samtlige begjæringer ble innvilget, og tilnærmet alle oppnevninger er gjort av Ofoten tingrett. I saker hvor fornærmede ikke har fremsatt ønske om en konkret bistandsadvokat, har politiet bedt om oppnevning av bistandsadvokat i en mest mulig geografisk nærhet til der fornærmede i dag er bosatt.

Bistandsadvokatene synes å ha hatt en viktig rolle for de fornærmede både som støttespillere under etterforskningen og videre oppfølging i etterkant, f.eks. videre kontakt med hjelpeapparat og andre. Politiet har også hatt en del av vår kontakt med de fornærmede gjennom bistandsadvokatene for å få flere fornærmede til å fortelle åpent om det de har vært utsatt for. For mange fornærmede har det vært svært vanskelige prosesser fra de valgte å fortelle sin historie og underveis i politiets etterforskning. Flere fornærmede står fremdeles i en vanskelig situasjon – både fordi etterforskningen fremdeles pågår og fordi de føler presset fra lokalsamfunnet. I mange tilfeller har bistandsadvokatene vært til uvurderlig hjelp.

Det er til sammen oppnevnt i underkant av 60 forskjellige bistandsadvokater. Noen av disse er bistandsadvokat for flere fornærmede.

3.4 Foreldelsesfrister

Hvis en straffesak er foreldet betyr det at lovbrakeren ikke lenger kan stilles strafferettslig til ansvar for handlingen. Handlingen blir ikke mindre straffverdig fordi det har gått lang tid, men straff kan ikke lenger ilegges fordi ansvaret har falt bort ved foreldelse.

Fristene for foreldelse er fastsatt i straffeloven (1902) § 67 og straffeloven (2005) § 86, og varierer etter forbrytelsens grovhet fra 2 år opp til 25 år. Vurderingen av foreldelse er således betinget av hvilken type seksualforbrytelse som er begått (valg av straffebud), strafferammen i det aktuelle straffebudet da forholdet ble begått, og fra hvilket tidspunkt foreldelsesfristen skal regnes fra.

I Tysfjordsakene har de fleste overgrepene hatt en foreldelsesfrist fra 5 år opp til 15 år, og er regulert av foreldelsesreglene i straffeloven av 1902. Flere lovendringer i straffeloven av 1902 har hatt betydning for vurderingen av foreldelse, og da særlig knyttet til hvilket tidspunkt foreldelsesfristen starter å løpe fra.

Fristen for foreldelse løper i utgangspunktet fra det tidspunkt det straffbare forholdet er opphørt, jf. straffeloven 1902 § 68. Fra dette utgangspunktet er det foretatt noen endringer som har vært viktig for vurderingen av Tysfjordsakene. I endringer som trådte i kraft fra 1. november 1998 og 11. august 2000 ble det lovfestet at fristen for foreldelse

først skulle regnes fra den dag fornærmede fylte 18 år for henholdsvis overtredelse av straffeloven 1902 §§ 195 (seksuell omgang med barn under 14 år) og 196 (seksuell omgang med barn under 16 år). Endringene gjaldt bare fullbyrdede handlinger som var begått etter ikrafttreddelsen.

Viktig lovendring med ikrafttredelse fra juli 2014

Videre ble det gjort en viktig endring med ikrafttredelse fra 1. juli 2014 som lovfestet at overtredelse av straffeloven 1902 §§ 192 første til tredje ledd (voldtekt), 195 (seksuell omgang med barn under 14 år) og 196 (seksuell omgang med barn under 16 år) ikke foreldes i det hele tatt. Endringene omhandler samtlige fullbyrdede handlinger som ikke var foreldet ved ikrafttreddelsen 1. juli 2014. Det betyr at nevnte seksuallovbrudd aldri foreldes dersom de ikke allerede var foreldet ved ikrafttreddelsen.

I Tysfjordsakene erfarte vi at en rekke saker ikke falt inn under ovennevnte regelendringer, idet de ble begått forut for ikrafttredelsestidspunktene for 18-års-regelen. Videre var sakene foreldet før ikrafttreddelsen av bestemmelsen som medførte at de alvorligste seksuallovbruddene ikke lenger foreldes.

De fleste av de sakene som fremdeles er under etterforskning er av en slik karakter at de ikke foreldes, bl.a. på grunn av sammenhengen mellom ovennevnte lovendringer. Det bemerkes for øvrig at flere gjerningspersoner både er anmeldt for forhold som er foreldet og forhold som ikke er foreldet. For politiet er det viktig å foreta en samlet vurdering av disse sakskompleksene.

Per november 2017 er 80 saker henlagt på grunn av foreldelse.

3.5 Etterforskning av saker som er foreldet

I Tysfjordsakene har politiet lagt til grunn at alle saker skal etterforskes så langt det er mulig for å avklare om forholdene er foreldet eller ikke. I den forbindelse ble det behov for å avklare hvordan etterforskningen skulle drives fremover dersom den avdekket at forholdet åpenbart var foreldet. I samråd med statsadvokaten i Nordland, ble det besluttet at politiet i slike tilfeller ikke skulle etterforske saken ytterligere, med mindre den mistenkte også var under etterforskning for ett eller flere ikke-foreldede seksuallovbrudd. Vurderingen bygger på at politiet ikke kan bruke straffeprosessloven som hjemmel for å etterforske foreldede forhold dersom det ikke skjer i tilknytning til ett eller flere ikke-foreldede forhold.

Individuelle vurderinger

I de aktuelle straffesakene ble det således lagt til grunn at dersom videre etterforskning kunne ha betydning for skyld- og/eller straffespørsmålet i ett eller flere ikke-foreldede forhold mot samme mistenkte, da skulle politiet også etterforske de foreldede forhold. Herunder skulle det foretas avhør av mistenkte om samtlige forhold. På den annen side betydde dette at der hvor gjerningspersoner var mistenkt for ett eller flere

seksuallovbrudd hvor alle åpenbart var foreldet, da skulle det ikke etterforskes videre uansett alvorlighetsgrad. Dette fordi, det ikke var straffeprosessuell adgang til det.

Alle de involverte – både de fornærmede og de mistenkte - i Tysfjordsakene skulle imidlertid få grundige svar. Om saken var foreldet skulle de få et eget personlig svar og ikke bare en standardisert utskrift fra politiets saksbehandlingssystem. Det ble dessuten laget en egen mal for orienteringssamtaler med de fornærmede.

3.6 Brudd på varslingsplikten

I etterforskningsmaterialet fant vi 20 tilfeller hvor det fremkom påstander om mulige brudd på varslingsplikten. Ifølge de fornærmede var det flere offentlige og private aktører som hadde fått kjennskap til og kunnskap om overgrepene, men som likevel hadde unnlatt å melde fra. Dette var alt fra familiemedlemmer til skole, barnevern, lege, menighet, predikant, politi med flere.

Brudd på varslingsplikten er straffbart, men det er kun 3 års foreldelsesfrist for denne type straffbare handlinger. Det innebærer at de fleste påståtte/anmeldte brudd på varslingsplikten allerede var foreldet da politiet ble informert.

Per november 2017 er det opprettet to saker som gjelder brudd på varslingsplikten. Disse sakene er fortsatt under etterforskning.

3.7 Påtalemessige avgjørelser

I Tysfjordsakene er det etterforsket totalt 161 straffesaker, herunder 151 saker som omfatter seksuelle overgrep. Av disse sakene er det totalt ca 40 overgrepssaker som fortsatt er under etterforskning eller av andre grunner ikke er endelig avgjort. Tallet omfatter også 9 saker der hovedforhandling allerede er gjennomført, men dom enda ikke er falt. Det er også tatt ut tiltale i en annen sak hvor hovedforhandling er berammet til januar 2018.

Etterforskning av overgrepssaker pågår fremdeles

Etter dette er det ca 30 overgrepssaker som fremdeles er under etterforskning. Av disse sakene er det noen saker som er foreldet, men som må etterforskes videre fordi gjerningspersonen er under etterforskning for ett eller flere andre seksuallovbrudd som ikke er foreldet.

Det er per november 2017 henlagt totalt 106 overgrepssaker hvor de aller fleste sakene er henlagt på grunn av foreldelse. Noen av sakene er henlagt fordi gjerningspersonen er død, og noen av straffesakene er henlagt på grunnlag av bevisets stilling. Flere av de henlagte sakene har likevel vært gjenstand for en omfattende etterforskning.

Tilsammen 14 anmeldte/mistenkte personer er død. Adgangen til å avsi straffedom faller bort ved den skyldiges død, og 3 av disse overgrepssakene er henlagt på grunn av gjerningspersonens død. De øvrige av disse sakene er henlagt på grunn av bevisets stilling.

Det foreligger også noen saker der gjerningspersonen er psykisk utviklingshemmet av en viss grad, og/eller har et kognitivt funksjonsnivå som er så lavt, at det foreligger tvil om de kan straffes. Sakene er etterforsket, og de fleste av dem er henlagt på grunn av bevisets stilling (tvil om gjerningspersonens strafferettslige tilregnelighet).

Ca 30 saker er som nevnt fortsatt under etterforskning, og det er grunn til å tro at det vil komme flere tiltaler i den nærmeste fremtid. Vi kan på nåværende tidspunkt ikke tallfeste disse sakene nærmere.

Viktig bidrag fra de fornærmede

Politiet finner grunn til å presisere at selv om et stort antall saker er henlagt på grunn av foreldelse, bevisets stilling eller annen henleggelsesgrunn, så har hver enkelt sak vært viktige informasjonskilder for politiet i Tysfjordsakene. Både for å kartlegge omfanget av seksuallovbruddene, betydningen for andre saker som fremdeles er under etterforskning, og ikke minst i det forebyggende arbeidet. I alle saker hvor det ikke er tatt avhør av mistenkte og sakene ikke er etterforsket videre på grunn av foreldelse, har mistenkte blitt innkalt til risikosamtaler hos politiet i et forebyggende perspektiv. Dette er nærmere beskrevet under kapittel 5.

4 Hva-Hvem-Hvor-Hvordan-Når

Gjennom omfattende kartlegging av informasjon, har politiet skaffet seg god oversikt og kontroll over Tysfjordsakene. Etterforskning av enkeltsaker, informasjonsinnhenting og analyser har gitt oss løpende svar på spørsmål som vi stilte innledningsvis.

For få et enda bedre innblikk i Tysfjordsakenes kompleksitet har vi gått nærmere gjennom et utvalg av 280 dokumenter fra straffesakene. Hensikten med denne utvidede gjennomgangen har vært å finne aktuelle særtrekk og fellesnevner, samt andre momenter som kan bidra til å peke retning i det forebyggende politiarbeidet. I denne sluttrapporten ønsker vi å vise noen av funnene våre, samt gi et bidrag inn i det tverrfaglige forebyggende arbeidet som må videreføres.

Politiet har sett nærmere på og vurdert følgende dokumenter og saker:

- 43 anmeldelser (for det meste av fornærmede)
- 46 avhør av fornærmede
- 34 avhør av mistenkte
- 95 vitneavhør
- 62 henlagte saker

Prosjektet har forsøkt å hente ut mest mulig objektiv informasjon etter noen forhåndsdefinerte maler. Vi er likevel oppmerksomme på at flere av kildene til informasjon - slik som fornærmede, vitner og mistenkte - selvfølgelig er subjektive i sin tilnærming. Vi er også oppmerksom på at noen av politiets dokumenter - spesielt i de gamle sakene - er mangelfullt registrert og av varierende kvalitet.

Ved bruk av fem utvalgte nøkkelord - hva, hvem, hvor, hvordan og når - ønsker vi å belyse våre funn i Tysfjordsakene.

4.1 Hva?

I perioden 11. juni 2016 - til november 2017 er det opprettet totalt 161 straffesaker som kan relateres til Tysfjordsakene. Av disse sakene er det 151 saker som gjelder seksuelle overgrep. I underkant av 20 seksuelle overgrep har skjedd i 2016 eller 2017. De øvrige overgrepssakene er av eldre dato, og enkelte av overgrepene skal ha skjedd over flere tiår.

Når politiet registrerer straffesaker, så opprettes det vanligvis *en* sak for hvert enkelt lovbrudd. For eksempel vil grove seksuelle overgrep begått mot en fornærmet, som på gjerningstidspunktet var 11-15 år, rammes av minst to ulike straffebud, og det kan være snakk om flere straffbare forhold. I overgrepssakene som er henlagt på grunn av foreldelse, har vi valgt *ikke* å registrere alle de straffbare forholdene som egne straffesaker. Dersom vi hadde opprettet en sak for hvert enkelt forhold ville det totale antall straffesaker vært langt høyere enn 151, idet det har skjedd adskillig flere overgrep enn tallet 151 gir uttrykk for. For noen av de fornærmede er det snakk om gjentatte voldtekter og andre seksuelle overgrep som er begått over lengre tidsperioder. Noen av de fornærmede har også vært utsatt for seksuelle overgrep begått av flere ulike gjerningspersoner.

Innledningsvis gjorde politiet en vurdering i forhold til registrering av antall straffesaker. Vi anså det verken nødvendig eller hensiktsmessig å opprette flest mulig saker. For politiet var det viktigere å fokusere på innhold og kvalitet i hver enkelt sak, og i praksis ville antall straffesaker ikke ha utgjort noen forskjell på politiarbeidet.

Selv om det ikke er registrert egne saker for hvert enkelt overgrep, så er det opprettet egne straffesaker for hver enkelt av de fornærmede og hver enkelt av de mistenkte.

Totalt 161 straffesaker omfatter følgende type lovbrudd:

- 151 saker omhandler seksuelle overgrep
- 2 saker omhandler brudd på varslingsplikten
- 2 saker omhandler familievold og omsorgssvikt
- 5 saker omhandler trusler
- 1 sak er registrert som undersøkelsessak - ingen mistenkte eller fornærmede
- I tillegg er det mottatt en anmeldelse mot Tysfjord lensmannskontor som er oversendt Spesialenheten for politisaker

Seksuelle overgrep kan defineres som enhver seksuell handling som fornærmede ikke har samtykket i, eller har blitt presset eller manipulert til å ta del i. Seksuelle overgrep kan omfatte alt fra seksualisert språk til samleie og voldtekt. I tillegg omfatter det enhver seksuell handling med barn under 16 år.

Straffeloven skiller mellom tre kategorier av seksuelle overgrep. Disse er seksuelt krenkende *atferd*, seksuelle *handlinger* og *seksuell omgang*.

Seksuell Atferd	Blotting/kikking Vist pornografiske bilder/filmer Blitt utsatt for sterkt seksualiserende atferd/tale uten fysisk kontakt
Seksuell Handling	Blitt befølt på kjønnsorganer/bryst Tvunget til å onanere andre Opplevd gjentatte samleieliknende bevegelser mot egen kropp
Seksuell Omgang	Opplevd inntrenging med fingre i vagina eller endetarm Opplevd inntrenging med gjenstand i vagina eller endetarm Opplevd inntrenging med kjønnsorgan i munn, vagina eller endetarm Tvunget til samleie ved bruk av vold eller truende atferd Tvunget til samleie når man var bevisstløs eller ute av stand til å motsette seg Følt seg presset til samleie uten at det forelå vold eller trusler

De 151 straffesakene som omhandler seksuelle overgrep gjelder følgende type handlinger:

- 43 voldtektssaker – herunder tre voldtekter av barn
- 40 saker som omhandler seksuell omgang med barn under 14 år - det yngste barnet var 4 år på gjerningstidspunktet
- 16 saker som omhandler seksuell omgang med barn mellom 14-16 år, og seksuell handling med barn under 16 år
- 19 saker som omhandler seksuell omgang/handling med personer over 16 år
- 15 saker omhandler seksuelt krenkende atferd
- 5 saker som omhandler incest
- 13 saker som omhandler andre seksuallovbrudd

De mest alvorlige straffesakene herunder voldtekt og seksuell omgang med barn under 14 år, har en strafferamme på inntil 21 års fengsel.

De eldre straffesakene - fra perioden 1997 til 2016

I tillegg til de 151 straffesakene som ble opprettet i perioden juni 2016 – november 2017, har politiet også gått gjennom en del eldre straffesaker fra perioden 1997 - juni 2016. I de eldre straffesakene fra Tysfjord, registrerte vi 65 fornærmede og 33 mistenkt/siktet/domfelt (2 stk domfelt) som vi så nærmere på. Det var nødvendig å gå gjennom de gamle sakene for å finne sammenhenger og tilknytninger som kunne belyse de nye straffesakene i Tysfjord.

Noen av de gamle henlagte straffesakene ble vurdert gjenopptatt sett i lys av modus, ny informasjon fra de fornærmede og etterforskningen for øvrig. En sak ble besluttet gjenopptatt.

Avhør av de fornærmede i Tysfjordsakene:

- Det er gjennomført til sammen ca 80 avhør av de fornærmede i tillegg til alle anmeldelsene som er opprettet (noen av de fornærmede er avhørt flere ganger)
- Avhørene av de fornærmede er foretatt på 22 forskjellige steder i landet
- I alle henlagte saker er det utferdiget et personlig brev til fornærmede og mange er fulgt opp med påfølgende samtale - slik at alle har blitt informert og ivaretatt på en ordentlig måte

Tilrettelagte avhør i Tysfjordsakene:

- Det er gjennomført til sammen 12 tilrettelagte avhør av fornærmede – av disse er 8 avhør gjennomført på Barnehuset i Bodø, 3 avhør på Barnehuset i Tromsø og 1 avhør på Narvik på politistasjonen
- Det er gjennomført 2 tilrettelagte avhør av vitner på Barnehuset i Bodø samt 1 sekvensielt avhør av en mistenkt

Avhør av vitner i Tysfjordsakene:

- Det er gjennomført til sammen 121 avhør av vitner
- Vitneavhørene er gjennomført på 21 forskjellige steder i landet

Avhør av mistenkte i Tysfjordsakene:

- Det er gjennomført til sammen 35 avhør av mistenkte
- Avhør av mistenkte er gjennomført på 5 forskjellige steder i landet
- I de tilfellene der straffesakene er foreldet er mistenkte som hovedregel ikke avhørt – der er det i stedet gjennomført forebyggende risikosamtaler

4.2 Hvem?

Per november 2017 er det registrert totalt 92 mistenkte personer i Tysfjordsakene, herunder 3 kvinner og 89 menn. Videre er det registrert 82 fornærmede personer, herunder 69 kvinner og 13 menn. Det er også registrert totalt 150 vitner.

I mange av sakene fant politiet stor forskjell i alder mellom mistenkte og fornærmede. Flere av de fornærmede var i tillegg svært unge da overgrepene fant sted. Mer enn 75 % av de fornærmede var under 16 år på gjerningstidspunktet. Tilsvarende var mer enn 90 % av de mistenkte over 18 år på gjerningstidspunktet.

Av totalt 82 fornærmede fant vi at 70 % hadde tilknytning til det lulesamiske miljøet. Av totalt 92 mistenkte fant vi at 66 % hadde tilknytning til det lulesamiske miljøet. I dette ligger det at mer en 30% av de involverte ikke er lulesamer.

I de fleste overgrepssakene ble det avdekket en relasjon mellom fornærmede og mistenkte, enten som en del av familien eller som bekjent av familien. Flere av de mistenkte var tillitspersoner, nære slektninger eller venner av familien.

Fornærmede

Av de eldre henlagte straffesakene (før juni 2016) valgte politiet å se nærmere på 65 personer som hadde hatt status som fornærmet. Disse kom i tillegg til de 82 fornærmede som ble registrert i de nye straffesakene. Tre av de fornærmede var registrert som fornærmet både i de eldre sakene og i de nye sakene. Det vil si at vi i perioden 1997 – 2017, i en tidsperiode på 20 år – har registrert til sammen 144 fornærmede personer i overgrepssaker fra Tysfjord.

Når så mange som 82 fornærmede personer i til sammen 151 overgrepssaker fra Tysfjord først står frem i 2016/2017 sier det noe om mørketall. Dette er historier som ikke har kommet til overflaten tidligere eller blitt avslørt eller anmeldt til politiet.

Mistenkte

I de eldre henlagte straffesakene (før juni 2016) var det registrert 33 personer som hadde hatt status som mistenkt/siktet/domfelt. I de nye straffesakene fra Tysfjord fremkom det per november 2017 totalt 92 personer med status som mistenkt/siktet/ domfelt. Tre av de mistenkte var registrert som mistenkt både i de eldre sakene og i de nye sakene. I tillegg var en av de mistenkte tidligere domfelt i en overgrepssak på 1970 tallet. Det vil si at vi i perioden 1997 – 2017, i en tidsperiode på 20 år – har registrert til sammen 122 mistenkte personer i overgrepssaker fra Tysfjord. Av disse er det 89 personer som er registrert som nye mistenkte.

Antall fornærmede og mistenkte i Tysfjordsakene

Totalt er det registrert minst 266 personer som i perioden 1997 - 2017 har vært enten fornærmet eller mistenkt i overgrepssaker fra Tysfjord. De aller fleste kommer fra Tysfjord og bor i Tysfjord i dag. I tillegg har vi fått kunnskap om flere andre mulige overgrep der fornærmede ikke ønsket å rippe opp i saken - disse gikk inn i kategorien "hadde gått videre, kunne og/eller ville ikke rippe opp i det"

Relasjoner

Gjennom avhør av de fornærmede fikk politiet kunnskap om hvilken relasjon de fornærmede hadde til gjerningspersonene. Ingen av gjerningspersonene var ukjent. Totalt 17 gjerningspersoner ble beskrevet som bekjent uten at det var nærmere utdypet hvilken form for bekjentskap det var snakk om. Videre så vi på de mistenktes forklaringer og hvilken relasjon og kjennskap de hadde til de fornærmede. Noen av de fornærmede var fornærmet i flere saker. Ingen av de fornærmede var ukjent for mistenkte. Totalt 16 fornærmede ble beskrevet som bekjent uten at det var nærmere utdypet hvilken form for bekjentskap det var snakk om.

De fornærmedes relasjon til mistenkte i Tysfjordsakene		De mistenkte relasjon til fornærmede i Tysfjordsakene	
Bekjent	17	Bekjent	16
Onkel	11	Onkel	10
Far	8	Far	4
Nabo	6	Nabo	6
Søskenbarn	3	Venn av familien	6
Gudfar	2	Søskenbarn	4
Felles venner	2	Stefar	4
Onkel til mor	1	Søster	3
Bekjent av familien	1	Felles venner	3
Nær slektning	1	Kjæreste	3
Faren til forn. kjæreste	1	Onkel til mor	2
Stefar	1	Firmenning	2
Ste-onkel	1	Bror til farmor	2
Tremenning	1	Slektning	2
Søskenbarn til far	1	Sønnens venninne	1
Arbeidskollega av far	1	Søskenbarn av forn. far	1
Lærer	1	Søskenbarn til mor	1
Barndomsvenn	1	Eks-kjæreste av sønnen	1
Eks-samboer	1		
Kompis av moren	1		
Kjæreste	1		
Bror	1		

I noen av sakene har det ikke vært mulig å avdekke relasjonene mellom fornærmede og mistenkte.

4.3 Hvor?

Av totalt 151 overgrepssaker er Tysfjord kommune registrert som gjerningssted i 120 saker. Det vil si at de seksuelle overgrepene er begått et eller annet sted i Tysfjord. Basert på anmeldelser og andre saksopplysninger utpeker gjerningsstedene seg som følgende:

58 % av overgrepene har skjedd på vestsiden av Tysfjorden. 42 % av overgrepene har skjedd på østsiden av Tysfjorden.

I de øvrige sakene (31 saker) er gjerningsstedet utenfor Tysfjord kommune, men mistenkte og/eller fornærmede har bostedsadresse i Tysfjord.

Mange av straffesakene omhandler seksuelle overgrep som er begått for lenge siden, og en del av de involverte har i ettertid flyttet fra Tysfjord kommune.

Når det gjelder de fornærmede har 60 % av dem flyttet fra Tysfjord kommune og bosatt seg andre steder i landet, mens 40 % fortsatt bor i Tysfjord. Til sammenligning bor mer enn 60 % av de mistenkte fortsatt i Tysfjord.

De fleste seksuelle overgrepene har skjedd på privat sted, eksempelvis på bopel til fornærmede eller mistenkte. Antall og gjerningssted som de fornærmede har beskrevet fremkommer av oversikten under:

Gjerningssted	Antall
Mistenktes bopel	14
Mistenktes hytte	3
Mistenktes fjøs	2
Mistenktes bil	2
Fornærmedes bopel	17
Fornærmedes bestemor/bestefars bopel	5
Ute i det fri/skogen	
Hos onkel/tante	4
Skole	2
Annens bopel	1
	1

Som en ser fant vi kun 51 nærmere beskrivelser av gjerningssted. Det skyldes manglende opplysninger ved registrering av gamle saker som kun er registrert på en adresse og hvor åstedene ikke er nærmere beskrevet i anmeldelsen.

4.4 Hvordan?

Det vil ikke være hensiktsmessig eller mulig å gi en generell oversikt over de seksuelle overgrepene som har skjedd i Tysfjord, idet sakene er ulike og inneholder store variasjoner i omfang og alvorlighetsgrad. Politiet har likevel registrert at mange av overgrepssakene har en grovhet som overstiger de fleste sakene vi ser innenfor denne sakskategorien.

I tabellen under fremgår en stikkordsmessig oversikt over ulike seksuelle overgrep som er begått i Tysfjordsakene. Noen av beskrivelsene går igjen i flere saker:

#Straffbar_handling_beføling
#Straffbar_handling_beføling innenfor truse, tafsing, klining, tok på brystene
#Straffbar_handling_beføling fingring
#Straffbar_handling_beføling lagt seg i samme seng, kyssing
#Straffbar_handling_beføling onanering
#Straffbar_handling_beføling strøk over hele kroppen
#Straffbar_handling_beføling beføling underlivet, samleie, voldtekt
#Straffbar_handling_beføling blottet seg, tok av trusa, fingring, tok på brystene
#Straffbar_handling blotting runking
#Straffbar_handling blotting runking foran fornærmede
#Straffbar_handling fingring onanering, slikking, suging, voldtekt, anal voldtekt
#Straffbar_handling fingring vold, beføling, runking, filmet seksuelle overgrep, suging
#Straffbar_handling forsøk på seksuelt overgrep
#Straffbar_handling forsøk på voldtekt
#Straffbar_handling forsøk på å dra av bukse mens fornærmede sov
#Straffbar_handling forsøk på å ta av bh
#Straffbar_handling fotografering i dusjen
#Straffbar_handling hånd under truse i underliv
#Straffbar_handling beføling underliv
#Straffbar_handling analt samleie, banket, vold
#Straffbar_handling samleie
#Straffbar_handling samleie, beføling, blotting, avhengighetsutnyttet
#Straffbar_handling samleie, runking
#Straffbar_handling samleie analt, slikking, suging
#Straffbar_handling samleie, suging, runking, kamerat som tilskuer
#Straffbar_handling, seksuell handling
#Straffbar_handling seksuell krenkende atferd

#Straffbar_handling seksuell omgang, beføling innenfor klærne
#Straffbar_handling slått og truet med drap, seksuell omgang
#Straffbar_handling strøk over rumpa
#Straffbar_handling strøk, holdt fast, kysset
#Straffbar_handling suging, penetrering i vagina
#Straffbar_handling suging, voldtekt
#Straffbar_handling tafsing på rumpe og bryst
#Straffbar_handling tok hånden til fornærmede og la den på penis utenpå bukse
#Straffbar_handling voldtatt mens hun sov
#Straffbar_handling voldtatt, penis inn i vagina
#Straffbar_handling voldtekt
#Straffbar_handling voldtekt, beføling
#Straffbar_handling voldtekt, beføling innenfor og utenpå klær
#Straffbar_handling voldtekt, bevisstløs tilstand
#Straffbar_handling voldtekt, finger i skjeden
#Straffbar_handling voldtekt, rev av klærne, brukte makt for å få henne i senga
#Straffbar_handling voldtekt, truet med å drepe med kniv
#Straffbar_handling beføling
#Straffbar_handling voldtekt, fingring

Selv om dette kun er en stikkordsmessig oversikt over ulike overgrep som er begått, så illustrerer det noe av innholdet i de 151 anmeldelsene. Fire av de fornærmede har dessuten oppgitt at de ble påført kjønns sykdom som følge av de seksuelle overgrepene.

4.5 Når?

Mange av de seksuelle overgrepene var svært gamle da de ble anmeldt til politiet. Noen av overgrepene kunne dateres helt tilbake til 50-tallet, og i flere tilfeller hadde overgrepene pågått over mange år.

Politiet har registrert totalt 19 saker hvor det straffbare forholdet er begått i 2016 eller 2017. Det siste registrerte forholdet er fra august 2017. Nedenfor følger en oversikt over de registrerte gjerningstidspunktene:

Grafen viser når de seksuelle overgrepene i Tysfjordprosjektet skal ha startet, og er basert på opplysninger i straffesak. Kilde: PAL STRASAK (antall saker)

Fornærmedes alder

De fornærmede er registrert i alderen 4 – 75 år. For mange av de fornærmede startet de seksuelle overgrepene i svært ung alder, og den yngste var 4 år da overgrepene startet. I 75 % av sakene var fornærmede under 16 år på gjerningstidspunktet, og i 47 % av sakene var fornærmede under 14 år da overgrepene skjedde.

I 42 saker var fornærmede under 10 år da de seksuelle overgrepene fant sted, og det er registrert fornærmede i alle alderskategorier mellom 4-10 år. I 29 saker var fornærmede mellom 10-14 år da de seksuelle overgrepene ble begått, og i 41 saker var fornærmede mellom 14-16 år da overgrepene ble begått.

I ny straffelov av 2005 defineres seksuell omgang med barn under 14 som voldtekt.

Straffeloven § 299 – voldtekt av barn under 14 år

Med fengsel inntil 10 år straffes den som

- A. har seksuell omgang med barn under 14 år
- B. får et barn under 14 år til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv
- C. foretar kvalifisert seksuell handling med barn under 14 år

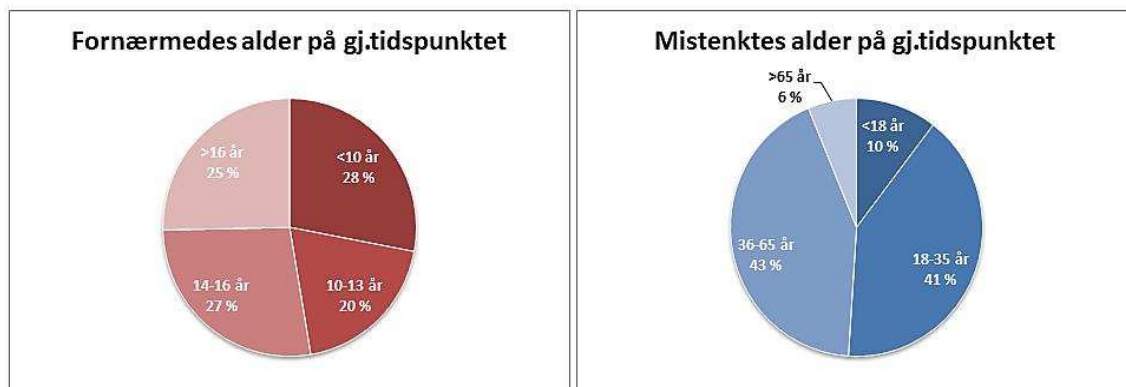

Detaljer vedrørende fornærmedes og mistenktes alder på gjerningstidspunktet:

Fornærmet	Antall saker	Mistenkt	Antall saker
Under 10 år	42	Under 18 år	15
10-14 år	29	18-35 år	59
14-16 år	41	36-65 år	68
Over 16 år	39	Over 65 år	9
Totalt	151	Totalt	151

Mistenktes alder

De mistenkte er registrert i alderen 10 – 80 år. I totalt 15 saker var mistenkte under 18 år på gjerningstidspunktet, og i 136 saker var mistenkte over 18 år på gjerningstidspunktet. Det vil si at mistenkte i mer enn 90 % av sakene var over 18 år på gjerningstidspunktet og i mer enn 50 % av sakene var mistenkte eldre enn 36 år på gjerningstidspunktet.

Oversiktene over viser fornærmedes og mistenktes alder på gjerningstidspunktet, og er basert på analysene i straffesak. Kilde: PAI STRASAK (antall forhold).

5 Forebyggende politiarbeid i Tysfjord

Forebygging av kriminalitet er en sentral samfunnsoppgave, og det forutsettes et forpliktende samarbeid på tvers av ulike samfunnssektorer. Både for samfunnet som helhet og alle berørte parter er det bedre å være i forkant og forhindre at lovbrudd skjer, enn å reparere i etterkant. Dette gjelder spesielt grov vold og seksuelle overgrep mot barn. Innsats rettet mot barn og unge som kriminalitetsofre skal gis særlig prioritet i det kriminalitetsforebyggende arbeidet, idet barn og unge er en utsatt og sårbar gruppe som trenger ekstra vern og beskyttelse.

En oppvekst i trygge omgivelser, med god omsorg fra foreldre og familie og et godt nærmiljø, er av vesentlig betydning for barns levekår og utvikling. Offentlige myndigheter har her et felles ansvar for å identifisere og hjelpe barn i vanskelige livssituasjoner. Barnevernet har som hovedoppgave å sikre at barn får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid når de lever under forhold som kan skade dem. For politiet er det viktig å være tilstede der barn og unge er, og vi skal delta i det forebyggende arbeidet. Politiet har en rekke forebyggende virkemidler. Det viktigste verktøyet for å oppnå en god og varig effekt er å etablere et tett samarbeid med andre samfunnsaktører – det gjelder både i forhold til offentlig hjelpeapparat, frivillige organisasjoner og privat sektor.

I Tysfjordsakene har det forebyggende politiarbeidet stått sentralt. Det å forebygge at barn og unge utsettes for nye overgrep har vært vår viktigste politioppgave. Vi erkjenner at vi ikke kan gjøre den jobben alene, og vi er forpliktet til å samarbeide med andre statlige og kommunale aktører. Vi har etablert god kontakt med Tysfjord kommune, barnevernet, helsesøster, øvrige helsetjenester, skoler, barnehager mv. I tillegg har vi hele tiden hatt et godt samarbeid med Arran, SANKS og den læstadianske menigheten i Tysfjord.

5.1 Øke oppdagelsesrisikoen

For politiet har det vært viktig å øke oppdagelsesrisikoen for dem som begår seksuelle overgrep mot barn. Overgriperne i Tysfjord har i stor grad fått "holde på i fred" innenfor et kriminalitetsområde med lav oppdagelsesrisiko. De fleste barna som har vært utsatt for overgrep har ikke varslet offentlige myndigheter om det de har vært utsatt for. Det kan vi sannsynligvis heller ikke forvente. Politiets mål er å øke oppdagelsesrisikoen ved at flere *andre* melder fra om overgrep og bekymringer for barn – det kan være barnehage, skole, helsesøster, fastlege, spesialisthelsetjeneste, barnevern, menighet mv. I den forbindelse har både politiet og Fylkesmannen i Nordland brukt tid på å informere de aktuelle samfunnsaktørene i Tysfjord om varslingsplikt og bekymringsmeldinger.

Høy oppdagelsesrisiko virker forebyggende, og risikoen for å bli oppdaget henger nært sammen med politiets evne til å etterforske og forfølge de straffbare handlingene. Det å avdekke hva som faktisk har skjedd, finne gjerningspersonen og ansvarliggjøre vedkommende har både en allmennpreventiv og en individualpreventiv effekt.

Høy oppdagelsesrisiko bidrar også til å skape tillit mellom politiet og lokalsamfunnet, slik at flere barn tørr å fortelle sine historier. Jo flere barn som åpner seg og forteller hva de har vært utsatt for, jo mer øker vi risikoen for å bli oppdaget. Politiets mål har hele tiden vært å

få mest mulig kunnskap om det som har skjedd og evt skjer i Tysfjord, slik at vi kan forebygge, etterforske og forfølge de straffbare handlingene på en best mulig måte.

5.2 Kunnskapsforankring

Politiet har gjennom interne analyse- og registreringsverktøy avdekket et stort omfang av seksuelle overgrep- mange av disse grove, kombinert med en rekke utfordringer i lokalsamfunnet i Tysfjord.

Det er gjennomført flere større og mindre kriminalitetsanalyser, og disse har vært avgjørende for å utvikle tiltak som er egnet til å forebygge ny kriminalitet i kommunen. Noen tiltak har blitt gjennomført av politiet alene mens andre tiltak gjennomføres i samarbeid med andre offentlige og private aktører.

Våre analyser innen vold og seksuelle overgrep mot barn bidrar også til å danne beslutningsgrunnlag for de lokale politirådene i Tysfjord og Hamarøy, samt bidrar inn i det øvrig kriminalitetsforebyggende arbeidet.

5.3 Tidlig intervensjon/innsats

Det viktigste politiet kan gjøre er å forbygge at barn og unge utsettes for vold og seksuelle overgrep, men det forutsetter tidlig intervensjon. Politiet bidrar i den forbindelse på flere arenaer for å trygge barn og ungdoms oppvekstmiljø i Tysfjord, herunder:

- Oppsøkende ungdomsarbeid på de arenaer der ungdommen befinner seg for å komme i kontakt med eventuelt risikoutsatt ungdom
- Bidra i arbeidet med å gjøre skolene til et godt sted å være for alle – og delta i arbeidet med å forhindre mobbing, rasisme, utestenging mv
- Bidra til å bevisstgjøre ungdom om utfordringer ved netttadferd
- Bidra i arbeidet med systematisk oppfølging av barn med psykisk syke og/eller rusavhengige foreldre
- Målrettet innsats mot risikogrupper – dvs. grupper der det finnes høy risiko for nye overgrep – herunder gjennomføre risikosamtaler med høyrisikopersoner
- Begrense ungdommers alkoholforbruk ved å ta kontakt med ungdom på offentlig sted
- Slå hardt ned på "langing" av alkohol til mindreårige
- Bidra til at rusmiddelavhengige får hjelp i samarbeid med øvrig rusomsorg
- Sørg for rask reaksjon i saker som gjelder grov vold og seksuelle overgrep

- Gi tilbud om dialog med gjenoppretting som mål ved tilstått lovbrudd med identifiserbart offer. Konfliktrådet er hovedleverandør av restorative justice. I et forebyggende perspektiv kan restorative justice bidra til å løse opp i konflikter før de eskalerer og før de medfører kriminalitet. Aktiv bruk av konfliktrådet fra politiet side kan bidra til å forebygge seksuelle overgrep. Tilsvarende vil bruk av stormøter kunne ivareta ofrenes behov i større grad, ved at også personer som er indirekte berørt av den kriminelle handlingen kan delta, f.eks. familie og venner. Et oppgjør mellom gjerningsperson og offer kan også være en bra start for å belyse konsekvensene av lovbrudd.

5.4 Samordningsarbeid

De komplekse utfordringene som Tysfjordsamfunnet står ovenfor krever dialog og samhandling mellom offentlig tjenester, mellom myndigheter og frivillig sektor og mellom offentlige og private aktører.

En av utfordringene med det lokale kriminalitetsforebyggende samarbeidet i Tysfjord er at partene befinner seg på ulike forvaltningsnivå og innenfor ulike sektorer og profesjoner. Det har blant annet den konsekvens at reglene om taushetsplikt er ulike og praksis varierer. Videre innebærer det at valg av tiltak styres av tilgjengelige ressurser i den enkelte instans, og ikke av en samlet vurdering av behov. Derfor er det viktig å videreutvikle og styrke arenaer der lokale aktører fra ulike sektorer kan samarbeide om forebygging.

Politiråd som sentral arena

Politirådene i Tysfjord og Hamarøy er sentrale arenaer for involvering og ansvarliggjøring. Her kan kommunens øverste ledere møte lokalt politi for å utveksle strategisk informasjon om utfordringene i Tysfjord. Lensmannen i Hamarøy og politistasjonssjefen i Narvik deltar i politiråd både i Hamarøy og Tysfjord – her er det viktig å gi informasjon og skape en felles forståelse. Dette er også en viktig arena for å orientere om de forebyggende tiltakene som politiet er involvert i.

Godt samarbeid skaper tillit

Lokalt politi har også hatt et nært samarbeid med en rekke andre aktører som Arran, SANKS, den læstadianske menigheten mv. Selv om forebygging ikke er deres primære funksjon, så har disse aktørene likevel bidratt i lokalsamfunnet med gode møteplasser og positive tiltak. De er en del av det lulesamiske miljøet, og de bidrar til å skape trivsel, tilhørighet og trygghet i sitt nærmiljø. For politiet bidrar dette samarbeidet også til å skape tillit i lokalbefolkningen.

Viktig med kulturforståelse

Med utgangspunkt i historiene som fremkom i VG den 11.juni 2016 fikk politiet forståelse av at de seksuelle overgrepene hadde sitt utspring i det lulesamiske miljøet i Tysfjord. Den læstadianske menigheten ble også trukket frem i artikkelen, og noen av ofrene gav uttrykk for at lojaliteten til menigheten og det lulesamiske fellesskapet var større enn til ofrene. For å lykkes med det forebyggende politiarbeidet var politiet avhengig av å skape tillit i den lulesamiske befolkningen. Politiet manglet imidlertid kunnskap om lulesamisk kultur, og man innså at dette var en kompetanse man både trengte i det forebyggende arbeidet og under etterforskningen. I den forbindelse har Arran og SANKS vært verdifulle samarbeidspartnere for politiet. Det samme gjelder Tysfjord kommune og den læstadianske menigheten.

Gjennom dette samarbeidet har politiet tilegnet seg en større kulturforståelse slik at man kunne håndtere det forebyggende politiarbeidet på en bedre måte.

Politiet fikk blant annet innblikk i slektens sterke betydning i det lulesamiske miljøet, og lojaliteten til familien. Politiet fikk også innblikk i lulesamenes tilknytning til den læstadianske menigheten. For noen var menigheten en sosial arena, mens for andre var det den kristne troen som var viktigst. Alt dette var informasjon som ble viktig for politiet i det forebyggende arbeidet – blant annet for å avklare hvilke aktører vi måtte samarbeide med.

Gjennom samtaler med eldre personer i det lulesamiske miljøet, fremkom det også at de fortsatt var preget av den behandlingen de hadde fått fra det norske storsamfunnet. Flere opplevde at samisk språk og kultur ble ansette som mindreverdige i fornorskningspolitikken, noe som skapte barrierer mot å kontakte offentlige myndigheter. Flere gav også uttrykk for at undertrykkelsen hadde bidratt til at de "ordnet opp" selv i stedet for å kontakte offentlige myndigheter når noe gikk galt. For politiet er dette momenter som kan forklare hvorfor overgrepssakene har fått utvikle seg i det skjulte over så lang tid.

Det forebyggende arbeidet startet før oppslagene i VG den 11. juni 2016

Det mange ikke vet er at det forebyggende arbeidet mot seksuelle overgrep i Tysfjord startet opp før overgrepssakene ble kjent gjennom VG sitt oppslag. Her kan nevnes noen av de forebyggende tiltakene:

- I 2015 arrangerte Arran et seminar og en kunstutstilling som omhandlet seksuelle overgrep.
- I april 2016 arrangerte SANKS i samarbeid med Arran et seminar om "Fornorskning og helse". Det var på dette seminaret Marion Knutsen fra Tysfjord sto offentlig frem med sin historie.
- I mai 2016 gjennomførte SANKS møte med Fagforbundet hvor Tysfjord kommune var invitert og der tema blant annet var overgrepssproblematikk.
- Den 9. juni 2016 - i forkant av VG oppslaget - arrangerte Tysfjord kommune et folkemøte hvor også SANKS deltok og hvor temaet var seksuelle overgrep.

I tiden etter VG-oppslaget har mange aktører meldt seg og tatt del i det forebyggende arbeidet i Tysfjord. Av relevante aktører kan nevnes:

RVTS - UNN - Samisk Nasjonalt kompetansesenter – SANKS - Tysfjord kommune - Hamarøy kommune – herunder politisk ledelse, administrasjon, oppvekst/skole og helse - Nord Salten Barnevern (Tysfjord og Hamarøy) - Statens Barnehus, Bodø - Fylkesmannen i Nordland - Bufetat, Bodø - Harstad og Narvik familievernkontor - Nordland Fylkeskommune utdanning - ARRAN - Lulesamisk senter, Drag – den læstadianske menigheten - Hamarøy og Tysfjord menigheter - DSJ - Doajmmasiebrre Julev-Sabme - Eldrerådet tilknyttet Sametinget.

Nordland politidistrikt har dessuten hatt dialog med statsadvokatene i Nordland, Politidirektoratet og Justisdepartementet om denne saken. I mai 2017 – under et møte i Narvik - ble justisminister Per Willy Amundsen orientert om Tysfjordsakene.

Midler til et forebyggende prosjekt

I juni 2017 inviterte kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner en rekke aktører til Regjeringskvartalet for å diskutere Tysfjordproblematikken i et nasjonalt perspektiv. Her ble saken vurdert så alvorlig at det senere ble bevilget 7,5 mill til et forebyggende prosjekt for å avdekke overgrep i Tysfjord. Midlene forvaltes gjennom Fylkesmannen i Nordland i nært samarbeid med Tysfjord kommune og Hamarøy kommune. Fagpersonell fra områdene oppvekst, helse, barnevern, psykisk helse, Arran og politiet er tilknyttet prosjektet. Prosjektet ledes av en prosjektleder i Tysfjord kommune og det er etablert 5 prosjektgrupper med ansvar for følgende:

- Akutt beredskap for oppfølging av ofre, overgripere og pårørende
- Opplæring av barn og unge
- Avdekkingskompetanse og rutiner for meldeplikt
- Helhetlig oppvekstplan for kommunen
- Tillitsbygging mellom det samiske og det norske samfunnet

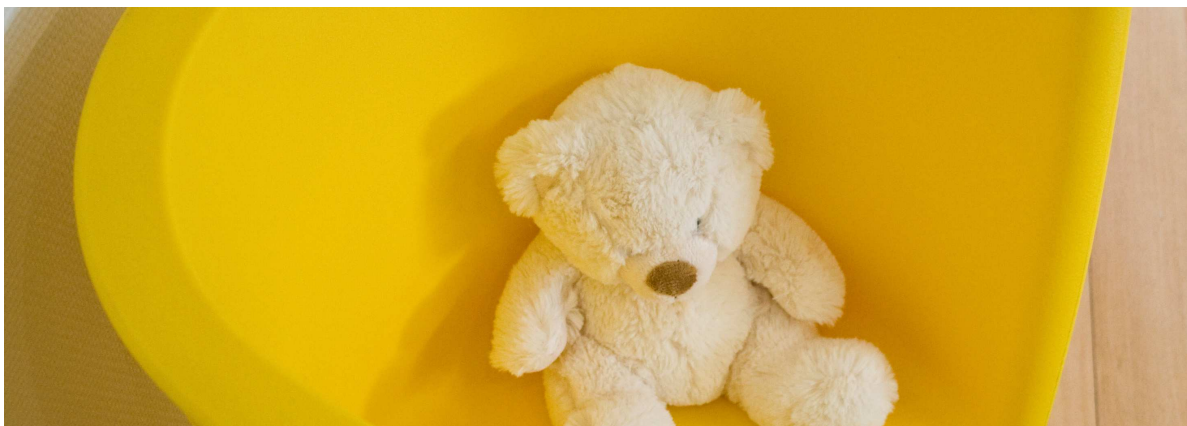
Prosjektet er etablert med faglig kompetanse fra ulike etater som gir forhåpninger om et godt forebyggende arbeid mot overgrep og omsorgssvikt i Tysfjord. Politiet ønsker å være en sentral bidragsyter i dette samarbeidet.

5.5 Statens Barnehus Bodø

Statens barnehus Bodø ble tidlig involvert i Tysfjordsaken med forespørsel om deltagelse i det forebyggende arbeidet. Her følger en oppsummering av deres bidrag:

Egen kontaktperson

Det ble raskt etablert egne kontaktpersoner ved barnehuset som fikk særlig ansvar for å følge opp saker fra Tysfjord der tilrettelagte avhør var aktuelt. I tillegg til leder ved barnehuset ble to andre medarbeidere utpekt som faste kontaktpersoner ved barnehuset.

Råd og veiledning

Ved skolestart 2016 deltok representanter fra Statens barnehus Bodø sammen med Fylkesmannen i Nordland på informasjonsmøter med alle ansatte i barnehage, skole, helsestasjon og barnevernstjenesten i Tysfjord. Barnehuset synliggjorde sin rolle under tilrettelagte avhør, hvordan de kunne følge opp saker etter avhør samt gi råd og veiledning i forhold til hvordan snakke med barna om tema vold og seksuelle overgrep. I tillegg var barnehuset informativ i forhold til å se etter tegn og symptomer hos barn. Fylkesmannen presiserte i sitt bidrag fakta om hvordan en skulle forholde seg til oppmerksomhetsplikt, taushetsplikt, meldeplikt og opplysningsplikt. De besøkte både Kjølsvik og Drag.

Statens Barnehus Bodø deltok på en tverretattlig fagdag i regi av Tysfjord kommune. Flere samhandlende aktør informerte om spesielle hensyn man burde kjenne til når man jobbet i saker der barn fra det samiske miljø var representert. Barnehusets fokus var å informere om vår råd- og veiledningstjeneste i de tilfeller ansatte ville ha konsultasjoner før de evt anmeldte bekymring rundt barn fra Tysfjord.

Undervisningspakke til skolen

På forespørsel har Barnehuset utarbeidet og gjennomført en undervisningspakke for Drag skole. Oppdraget ble første gang gjennomført i oktober 2016, med oppfølging i november 2017. For ungdomstrinnet var filmer fra Kriposkampanjen vist som et utgangspunkt. Det ble gjennomført undervisning om barn, vold og overgrepssproblematikk i alle skolens klassetrinn. I tillegg var det diskusjonsforum mellom Barnehuset og de ansatte ved Drag skole.

I 2016 var Statens Barnehus Bodø sammen med lokalt politi og barnevern foredragsholdere under et åpent møte på Drag om aktuell problematikk.

5.6 Risikosamtaler med mistenkte

Under etterforskningen viste det seg at mange av straffesakene trolig var foreldet. Alle de fornærmede fikk likevel mulighet til å fortelle sine historier, og nødvendig etterforskning ble iverksatt før en konkluderte med foreldelse. De eldste forholdene som ble anmeldt var fra 1953 og åpenbart foreldet. De fleste sakene var likevel av en slik karakter at de måtte etterforskes noe før en kunne konkludere med foreldelse.

Foreldelsesfristen varierer etter overgrepets art og grovhet, men den angitte foreldelsesfristen er likevel absolutt. Når en straffesak blir henlagt - på grunn av foreldelse eller av andre årsaker - sendes det vanligvis ut et henleggelsesbrev til mistenkte og fornærmede i saken med en kort begrunnelse for hvorfor saken er henlagt. Disse brevene har en generell ordlyd etter en mal som forefinnes i politiets saksbehandlingssystem. For politiet i Nordland var det ikke aktuelt å bruke disse standardbrevene for å underrette de involverte i Tysfjordsakene.

Risikosamtaler

Vi bestemte oss tidlig for at de mistenkte måtte følges opp med en "risikosamtale" selv om det anmeldte forholdet var foreldet. I saker som åpenbart var foreldet ble det ikke gjennomført ordinære avhør av mistenkte. De ble derimot invitert til en risikosamtale med politiet der de også ble gjort kjent med anmeldelsen og begrunnelsen for henleggelse. Risikosamtalene ble gjennomført etter en egen "mal", og hovedhensikten med samtalene

var forebygging. Ved å kommunisere tydelig til mistenkte at politiet hadde kunnskap om det straffbare forholdet, ønsket en samtidig å forhindre at nye overgrep skjer.

Risikosamtalene varierte noe i innhold, men hadde følgende hovedpunkter:

1. Innledning

- Fokus på felles forståelse av hva som er greit å ta opp i samtalen
- Forklare hvorfor samtalen finner sted
- Forklare at dette ikke er et avhør hvor vi mottar forklaring – men en orienteringssamtale

2. Momenter som bør være med i samtalen

- Redegjøre for aktuell sak/er og hva vedkommende er mistenkt for
- Redegjøre for strafferammen for det forholdet vedkommende er mistenkt for
- Forklare hvorfor saken er henlagt - er det foreldelse eller andre grunner
- Forklare hensikten med samtalen: Forebyggende samtale – gi vedkommende sjanse til å ta andre "veivalg" og dermed unngå å komme opp i slike forhold på nytt igjen (grensesetting)

3. Forholdet mellom mistenkte og fornærmede

- Forklare at dette ikke er et avhør hvor vi mottar forklaring, men en orienteringssamtale
- Mistenkte skal la fornærmede være i fred i fremtiden og ikke konfrontere ham/henne med det som er kommet frem.
- Det vil bli registrert som et nytt straffbart forhold dersom fornærmede blir utsatt for press eller plagsom opptreden
- Dersom mistenkte opplever seg uriktig anmeldt må vedkommende følge regelverket og evt. selv fremme anmeldelse i saken

Risikosamtalene avsluttes med at mistenkte får overlevert et personlig henleggelsesbrev fra påtalejuristen på saken. Av henleggelsesbrevet fremgår det hvordan de mistenkte kan påklage henleggelsen samt reglene for dokumentinnsyn.

Risikosamtalene ble ikke lagt opp som et avhør. Vi forsøkte likevel å formidle hva vi hadde fått kunnskap om, og at politiet i mange av sakene hadde opprettet straffesak på eget initiativ. I all hovedsak syntes de mistenkte at det var greit å snakke med politiet om anmeldelsen og det ble oppfattet som positivt at samtalene ble gjennomført. I noen tilfeller fikk vi tilbakemelding fra de mistenkte om at de visste at de ble etterforsket av politiet og at mistanken som hang over dem hadde vært svært belastende. Risikosamtalen med politiet hadde således bidratt til å gjøre denne belastningen mindre.

Totalt er det per 1. november 2017 gjennomført 29 risikosamtaler. Tilnærmet samtlige samtaler er gjennomført gjennom innkalling og personlig fremmøte. I noen få saker ble det foretatt gjennom telefonsamtale idet mistenkte ikke lenger var bosatt i kommunen eller i nærområdet.

5.7 Orienteringssamtale med fornærmede

I tillegg til risikosamtalene med de mistenkte, er det også gjennomført en rekke orienteringssamtaler med de fornærmede. I straffesaker som henlegges – enten på grunn av foreldelse eller av andre grunner – har vi skrevet personlige brev til alle de fornærmede, og flere av disse er også fulgt opp med personlige samtaler hos politiet.

De fleste fornærmede i Tysfjordsakene fikk som nevnt oppnevnt bistandsadvokater, og disse hadde også som oppgave å orientere sine klienter om saksavgjørelsen. I tillegg ble mange av de fornærmede kontaktet av lokalt politi og gitt en muntlig forklaring om henleggelsen. Dette gjaldt spesielt de fornærmede som hadde vært utsatt for flere overgrep, eller fornærmede med spesielle behov, som for eks psykisk utviklingshemming.

Orienteringssamtaler hos politiet har spesielt vært aktuelt der fornærmede har vært utsatt for overgrep fra flere forskjellige gjerningspersoner eller overgrep som har vart over lengre tid. Noen av de fornærmede har også av andre grunner hatt særlige behov for oppfølging fra politiets side.

6 Hvorfor – og veien videre

Etter hvert som de straffbare forholdene har blitt avdekket i Tysfjordsakene, har mange lett etter utenforliggende årsaker og syndebukker. Ansvar og skyld har blitt plassert både hos offentlige og private aktører. Hvordan kunne dette skje i en liten og oversiktlig kommune som Tysfjord, og hvem er ansvarlig?

Nordland politidistrikt har ikke svar på disse spørsmålene, og politiet skal være varsomme med å mene og synse noe om årsaken. Vi håper imidlertid at vi med denne rapporten kan bidra til at de ulike samfunnsaktørene i Tysfjord kan jobbe videre i fellesskap for å forebygge nye seksuelle overgrep. Det gjelder både politi, kommune, barnevern, barnehage, skole, helsesøster, menighet, særlige kompetansemiljø, foreldre, familie og andre voksne med flere.

Spørsmål vi må tørre å stille oss i tiden som kommer er:

- Hvordan kunne dette skje i det omfang vi har sett?
- Hvilke mekanismer - over tid - har gjort dette mulig?
- Har offentlige myndigheter hatt respekt for lulesamers integritet som folk, når disse problemene ikke er fanget opp tidligere? Eller er dette et uttrykk for manglende kompetanse og kulturforståelse?
- Er det en (u)kultur som har vokst frem i Tysfjord, eller er dette et problem som ikke er stedsavhengig?
- Er overgrepene tiet ned – har noen vist om overgrepene, men unnlatt å gjøre noe med det?

- Hvorfor har politi og helse- og sosialtjenesten hatt så lav tillit i den lulesamiske befolkningen?
- Hva gjør kommunen for å sikre at seksuelle overgrep blir forebygget, avdekket og fulgt opp i framtiden?
- Hvilke mekanismer ligger bak når mistenkte kan krenke andre så alvorlig og likevel bli tilgitt og få fortsette sitt liv, mens fornærmede får sitt liv ødelagt?
- Hvilken rolle har den læstadianske menigheten hatt, og hvordan følger de opp nå?
- Hva kan politiet gjøre bedre for å forebygge seksuelle overgrep i tiden fremover?

Det finnes sikkert mange flere spørsmål som bør stilles, og politiet vil selvsagt bidra i tiden fremover med våre tjenester og vår kunnskap. Vi tenker likevel at dette er et ansvar som vi må ta i fellesskap for å unngå at nye seksuelle overgrep skjer i Tysfjord.

Avslutningsvis vil vi berømme alle de fornærmede som har stått frem og fortalt sine historier. For mange av dem har det vært en stor belastning å dele sine mørke hemmeligheter med politiet, og noen av dem har opplevd at både familie og venner har vendt dem ryggen. Noen har også mottatt anonyme trusler. Ved å fortelle om det de har vært utsatt for, har disse modige personene bidratt til en større åpenhet om seksuelle overgrep. Denne åpenheten kan vi nå bruke til å skape endringer i Tysfjordsamfunnet.

POLITIET

Nordland politidistrikt

Utgitt november 2017

